

A-1213

INSTYTUT TURYSTYKI
Zakład Zagospodarowania
Regionów i Miejscowości Turystycznych
w BYDGOSZCZY

TURYSTYCZNE
STUDIUM ROZWOJOWE
GMINY LUBIEWO
w Woj.Bydgoskim

Zespół autorski:

doc.dr inż.arch.Romana Przybyszewska Gudelis
- kier. zesp. aut.

dr Maciej Drzewiecki

dr Stefan Iwicki

dr Antoni Zwoliński

mgr Julian Ziemkowski - współpraca

Barbara Matylis - mapa nr 1

Bydgoszcz - 1991

A-1213

SPIS TREŚCI

	str.
1. W S T Ę P	1
1.1. Ogólny zakres opracowania	1
1.2. Gmina Lubiewo wobec europejskich trendów rozwoju turystyki	3
2. CHARAKTERYSTYKA GMINY	11
2.1. Usytuowanie przyrodniczo-geograficzne w kon- tekście regionalnym	11
2.2. Charakterystyka gospodarcza i osadnicza ...	18
2.3. Położenie komunikacyjne i dostępność różnymi środkami transportu	26
2.4. Plany zagospodarowania przestrzennego i wnioski z nich wynikające (autor: mgr J. Ziembkowski)	29
3. WALORY TURYSTYCZNE GMINY	32
3.1. Zasoby rekreacyjne wód powierzchniowych i siedlisk usytuowanych poza nimi	32
3.2. Predyspozycje dla rozmaitych form turystyki wodnej	39
3.3. Uwarunkowania klimatyczne	44
3.4. Przydatność lasów dla turystyki i wypoczynku	46
3.5. Walory krajobrazowe i krajoznawstwo	48
3.6. Wędrówki turystyczne - istniejące oraz ich potencjalne uwarunkowania	50
4. TURYSTYCZNA BAZA NOCLEGOWA	53
5. PERSPEKTYWY ROZWOJU BAZY DLA TURYSTYKI WIEJSKIEJ	57
6. PERSPEKTYWY ROZWOJU BAZY TURYSTYCZNEJ NAD JEZIO- RAMI I POZA NIMI	66

	str.
7. WNIOSKI ROZWOJOWE DLA GMINY LUBIEWO	69
7.1. Faza rozruchu działań rozwojowych	69
7.2. Formy bazy noclegowej ruchu turystycznego predgustynowane do rozwoju	74
7.3. Rozwojowe funkcje miejscowości oraz zespo- łów ośrodków wypoczynkowych	79
7.4. Możliwości powiększenia dochodów gminy w przypadku przejęcia zakładowej bazy wczasowej	82
7.5. Ekorozwój jako pożądana droga rozwoju sprzyjająca turystyce	86
7.6. Podstawowe wnioski	88
8. WNIOSKI DLA SFERY POLITYKI KRAJOWEJ I REGIONAL- NEJ W CELU POMOCY GMINIE W ROZWOJU TURYSTYKI ...	89
9. WYBRANE POZYCJE LITERATURY I MATERIAŁOW ŹRÓDŁOWYCH	91

Mapa nr. 1 - TURYSTYCZNE STUDIUM ROZWOJOWE
GMINY LUBIEWO skala 1:25.000

Mapa nr. 2 - MAPA GLEB WÓD I LASÓW
GMINA LUBIEWO skala 1:25.000

Rys. 1 - DOSTĘPNOSC KOMUNIKACYJNA GMINY LUBIEWO -sk.1:300.000
po str. 26

W S T Ę P

1.1. Ogólny zakres opracowania

Niniejsze opracowanie ma za zadanie dostarczenie gminie Lubiewo w województwie bydgoskim podstawowej argumentacji i wiedzy w odniesieniu do możliwości rozwoju turystyki, a także wskazania na trudności wynikające z aktualnych /rok 1991/ uwarunkowań społecznych, prawnych, ekonomicznych i innych.

Gminy, które posiadają potencjał przyrodniczy i kulturowy budzący zainteresowanie o zasięgu ponadregionalnym, a nawet międzynarodowym, stwarzające jednocześnie korzystne warunki dla wypoczynku urlopowego, bądź tylko cotygodniowego a tymbar-
dziej te, na których terytorium znajdują się zasoby bazy turystycznej mają w Polsce ogromne szanse rozwoju gospodarczego i cywilizacyjnego poprzez turystykę. Dotyczy to przede wszystkim gmin nie skażonych przemysłem i wielkoobszarowym rolnictwem, a do takich gmin należy Lubiewo, nie posiadające ani uciążliwych zakładów przemysłowych ani Państwowych Gospodarstw Rolnych.

Szanse te nie są, jak się wydaje, w pełni dostrzegane na poziomie centralnej administracji i gospodarki rządowej, ani także regionalnej co wyraża się brakiem stwarzania preferencji i ułatwień dla samorządów terytorialnych, przedsiębiorstw i osób fizycznych deklarujących możliwości i wolę rozwoju poprzez turystykę.

Generalnie stwierdzić można x/ /wymagałoby to potwierdzenia poprzez badania marketingowe za granicą/, że popyt na turystyczne i wypoczynkowe spędzanie czasu wolnego w warunkach, jakie Polska, a szczególnie polskie Pojezierza, mogą zaoferować- jest za granicą na tyle duży, że mógłby zagwarantować tworzenie turystycznej gospodarki nazywanej w krajach o gospodarce rynkowej "przemysłem turystycznym".

Warunkiem, aby ten przemysł stworzyć i aby zapewnić ludności miejscowej korzyści ekonomiczne pozwalające na rozwój i wysoki standard życia jest przygotowanie "produktu" turystycznego o cechach najbardziej poszukiwanych, konkurencyjnych, a poza tym zapewnienie "zbytu" tego produktu poprzez właściwą promocję i reklamę.

Te wszystkie wymogi rozwojowe leżą u podstaw niniejszego opracowania, w którym przeanalizowano konkretne cechy gminy Lubiewo- sprzyjające bądź utrudniające rozwój turystyki jako elementu ogólnego rozwoju społeczno-gospodarczego.

Jako najważniejsze elementy i czynniki rozwojowe uznano:

- zasoby środowiska przyrodniczego, kulturalnego, krajo-
brazu,
- zasoby ludzkie, to znaczy demograficzne, robocze /rezer-
wy zatrudnienia/, wraz z zaangażowaniem społecznym władz
i mieszkańców - niezbędnym do uruchomienia inicjatyw,
- dostępność komunikacyjną, sprzyjające warunki łączności,

x/ Na podstawie licznych materiałów zagranicznych, w tym z EWG i Parlamentu Europejskiego z r. 1990 i 1991.

- istniejącą infrastrukturę usługową, na czele z bazą noclegową, oraz możliwości jej powiększania i optymalizowania,
- korzystne układy własności, organizacji i zarządzania turystyką - odpowiadające strukturze posiadanych obiektów i przynoszące najwyższe efekty gospodarcze kasie gminnej oraz miejscowym przedsiębiorstwom publicznym i osobom prywatnym.

Studium dotyczy więc zakresu mechanizmów lokalnych funkcjonowania turystyki, jednocześnie zaś wysuwa wnioski o charakterze bardziej ogólnym - dla skali regionalnej i krajowej, w której to skali niezbędna jest koordynacja poczynań, głównie w odniesieniu do układów infrastrukturalnych oraz tworzenia sprzyjających warunków legislacyjnych, fiskalnych, kredytowych, promocyjnych.

1.2. Gmina Lubiewo wobec europejskich trendów rozwoju turystyki

Aktywność turystyczna człowieka wywodzi się z jego naturalnej potrzeby zaspokajania ciekawości i dokonywania osobistych odkryć środowiska, historii, cywilizacji świata.

Turystyka rozwinęła się jako dziedzina społeczna i ekonomiczna oferując różnorodne usługi mające zaspokoić popyt na wояże turystyczne, których celem podstawowym bądź drugorzędnym jest poznanie odwiedzanych regionów i miast, ich przyrody, kultury i ludzi, a także szeroko rozumiany wypoczynek.

Szczególnie silnie rozwinęła się turystyka na naszym kontynencie w ostatnim 30-leciu tworząc silny europejski przemysł turystyczny - w formach konkurujących między sobą w poszczególnych państwach.

Ostatnio wspólnoty europejskie coraz częściej mówią o potrzebie skoordynowanych działań w zakresie turystyki, a także o konieczności integracji planowania. Podkreśla się też, że wraz z ochroną podstawowych praw człowieka /prawo do wakacji, ustalone godziny pracy, wolne weekendy itd./ koncepcja turystyki uzyskała swój fundament prawny i jest obecnie oficjalnie uznanym sposobem spędzania wolnego czasu.

Istotna jest też rola turystyki jako środka wzajemnego poznania między społeczeństwami, zdobycia wiedzy o geografii, przyrodzie, historii i o ludziach krajów odwiedzanych, co z pewnością prowadzi do przyjaźni międzyludzkiej i do pokoju.

W bloku Europejskim, znoszącym granice między 12-oma państwami w końcu 1992 roku, turystyka jest ważnym czynnikiem zjednoczenia narodów, a jednocześnie bardzo istotną gałęzią gospodarczą, która tworzy 5,5 % średniej dochodu narodowego tych państw i zapewnia zatrudnienie dla ok. 10 mln osób w wieku produkcyjnym.

Rozumienie turystyki w kategoriach "przemysłu turystycznego" ułatwia pojęcie jej mechanizmów funkcjonowania opartych o:

"surowce" , czyli szeroko rozumianą sferę walorów turystycznych obejmujących zarówno dobra materialne oraz potencjał przyrody i krajobrazu, jak i zespół zjawisk społecznych, obyczajów, tradycji miejscowych i gościnności,

- "produkt", czyli przygotowane w oparciu o istniejące uwarunkowania, gotowych do "sprzedaży" dóbr, to jest pełno-sprawnej czekającej na przyjęcie turystów /"konsumentów"/ bazy obsługi bytowo-rozrywkowej oraz udostępnionych do zwiedzania lub pożądanego użytkowania turystycznego - atrakcji,

- "marketing", czyli świadome ukierunkowywanie produkcji zgodnie z prawami rynku, a więc z pełnym rozeznaniem popytu, ze świadomością krajów i miejsc generujących popyt możliwy do zaspokojenia przy posiadanym potencjalne i uwarunkowaniach podaży, segmentacji tego rynku, specyfiki koniunkturalnej i wielkości popytu na określone dobra i usługi, a ponadto prowadzenie solidnej i skutecznej "promocji" wytworzonego produktu w środowiskach maksymalnego istniejącego i potencjalnego popytu.

Specyficznym jest fakt, że omawiane wyżej "surowce" mogą być, przy dobrej gospodarce nimi, niewyczerpywalne, to znaczy stale, bądź corocznie, na nowo sprzedawane, gdyż krajobraz, zabijki, bogactwa natury budzić mogą ciągłe zainteresowanie lub być wykorzystywane rekreacyjnie.

Istnieje jednak obawa /na podstawie zjawisk zaobserwowanych przez zachodnich badaczy turystyki, m. in. Ch. Ryan'a - 1991/, że nadmierna eksploatacja walorów turystycznych i powstające jako "produkt" zagospodarowanie turystyczne, czyli antropogeniczne, techniczne elementy wprowadzane do środowiska odwiedzanego - degradują, a czasem wręcz niwelują wartości tego środowiska i to w sposób tak intensywny, że "surowce" będące źródłem rozwoju turystyki przestają istnieć. Zachodzi tu więc może pewien cykl rozwojowo-degradacyjny.

Można tu wymienić prosty przykład, bardzo w Polsce popu-

larny: błędne lokalizacje obiektów wypoczynku letniego nad jeziorami, bez ochrony terenu przed penetracją nadmiernej liczby turystów i bez właściwego oczyszczania nieczystości, przez co obszar w szybkim czasie traci swe początkowe walory, a jezioro poprzez niedobór tlenu i substancje organiczne podlega eutrofizacji, z której powrót do poprzednich dobrych warunków przyrodniczych jest w zasadzie niemożliwy bez wyjątkowo wysokich nakładów ekonomicznych.

Innym niebezpieczeństwem rozwojowym jest dosłowne i wyłączone traktowanie turystyki jako działu przemysłu, bez zrozumienia jego skomplikowanej natury zjawiska społecznego, podlegającego wszystkim prawom i niebezpieczeństwom wpływów międzyludzkich, cywilizacyjnych, politycznych. Rozwój turystyki na świecie wyrażał się wieloma negatywnymi wpływami na społeczności odwiedzane, przynosił z sobą patologie w rodzaju narkomanii, prostytucji, przestępczości. Dlatego też turystykę należy rozwijać z rozwagą, ze świadomością posiadanych wartości ludzkich i wartości przyrody, kultury, obyczajów i specyfiki życia.

Biorąc jednak á priori pod uwagę wszystkie potencjalne zagrożenia, poprzedzając działania studiami i analizami wykonywanymi przez specjalistów z dziedziny turystyki, bądź przez nich konsultowanymi, uznać można z całą pewnością turystykę za dziedzinę, która przy właściwej promocji i odpowiednio do popytu sterowanym rozwojem usług i organizacji pobytu turystów - zapewnić może gminie wzbogacenie i zatrudnienie, środowisku - większą dbałość o stan i kształtowanie, a nawet rolnictwu - konsumowanie produkcji na miejscu /bez potrzeby transportu/, czyli poprzez tzw. eksport wewnętrzny.

Obecnie w krajach Europy zachodniej odnotowuje się stopniowe odchodzenie od modnego przez kilka dziesięcioleci modelu letnich wakacji nad ciepłymi morzami /głównie w krajach śródziemnomorskich/ - na korzyść modelu wakacji zdrowych, bardziej aktywnych, rozwijających intelekt bądź wrażliwość w kontakcie z pięknem krajobrazu, przyrody, kultury materialnej, poznawaniem człowieka, jego przekonań, opinii, stylu życia, zwyczajów lokalnych itd.

Do aktywnych form wyjazdów uznanych powszechnie za turystyczne należy też zaliczyć wojaże o głównym celu konferencyjnym lub spotkań międzynarodowych różnorodnego typu /zjazdy, targi handlowe, festiwale, pielgrzymki, rozgrywki sportowe itd./

Zagrożenia ekologiczne na świecie przyczyniły się do chęci spędzenia urlopu w środowisku o czystym powietrzu /dotyczy to szczególnie mieszkańców dużych skupisk miejskich/, czystej wodzie, nieskażonych glebach, tam gdzie można jeść żywność o zapewnionym /najlepiej, jeśli osobiście obserwowanym/ zdrowym, biologicznym cyklu produkcji, tam gdzie można prowadzić zdrowy, higieniczny tryb życia, uprawiać jogging w kontakcie z naturą, jeździć konno, pływać łodziami żaglowymi i kajakami.

Bardzo ceniona, a w niewielu krajach już dostępna jest nie skażona cywilizacją przyroda, z którą kontakt bezpośredni i nie w licznych zbiorowych grupach jest wysoko ceniony wraz z "podpatrywaniem" przejawów tej przyrody, fotografowaniem, nagrywaniem dźwięków natury, zbieraniem runa leśnego itd.

Można trendy te określić jako zainteresowanie formami swobodnej, łagodnej turystyki /w j. angielskim - "soft tourism"/, szukającej indywidualnych cech i lokalnego kolorytu -

tradycji, folkloru, gwary, kuchni, przeciwstawiającej się dotychczas uprawianej masowej turystyce /mass-tourism/. Nie mniej, wypracowane dotąd formy organizacji przez tzw. "tour-operators" - czyli zawodowo zajmujących się załatwianiem podróży, ich pilotowaniem, nadal pozostają wykorzystane i rozwijane, łącznie z nowoczesnymi metodami produkcji.

Jedną z szeroko omawianych w zachodnich krajach europejskich form spędzania wakacji jest "agroturystyka", tj. turystyka na wsi, gdzie uczestnictwo w życiu wiejskich gospodarstw /mniej lub bardziej aktywne/ łączy się z kontaktami z ludnością miejscową, w której domach się mieszka, a także z przyrodą między innymi poprzez wędrówkę po niezurbanizowanych okolicach. Istnieje tu ogromne pole do popisu dla miejscowej inwencji /vide rozdz. 5/, choć konkurencja europejska jest tu bardzo silna, między innymi wobec nadwyżek żywności w wielu państwach, które starają się w ten sposób je zagospodarować.

Zorganizowanie turystyki o cechach ekologicznych i wyżej omówionych walorach indywidualności oraz pewnej intymności - wydają się teoretycznie stosunkowo łatwe do przygotowania w warunkach naszego kraju, a także gminy Lubiewo. Wymagają one jednak rozwiązania dwóch podstawowych problemów: przygotowania bazy turystycznej w niewielkich skupiskach, charakteryzującej się czystością, wysokim standardem higieniczno-sanitarnym, uprzejmością obsługi /mogłyby to być niektóre z istniejących zakładowych ośrodków wypoczynkowych - odpowiednio przekształcone/, a ponadto promocji tej bazy wraz z otaczającymi ją walorami przyrody - odpowiednio, acz niewidzialnie przygotowanej do kontaktów z turystą zagranicznym. Promocja turystyczna do-

trzeć powinna do osób potencjalnie zainteresowanych takimi formami spędzania wakacji, a więc do ich domów - poprzez zagraniczne biura podróży, na punkty graniczne, gdzie turysta wjeżdża i wszędzie tam, gdzie może się z informacją zetknąć.

Wbrew wcześniejszym założeniom autorów pracy, znalezienie łatwych dróg takiej promocji nie było możliwe. Nie odbyło się organizowane przez Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki oraz Polską Izbę Turystyki "Forum" między inwestorami i zainteresowanymi turystyką w Polsce przedstawicielami zagranicznymi a polskimi gminami posiadającymi predyspozycje do rozwoju poprzez turystykę, nie pojawiły się też inne szersze centralne bądź regionalne inicjatywy - tak bardzo przez samorządy terytorialne oczekiwane. Nie mniej wydaje się, że kierunek działań przyjęty przez gminę Lubiewo jest bardzo słuszny: poprzez rozpoznanie wartości i kierunków niezbędnego działania dla osiągnięcia celu - droga do niego nie tylko znacznie się skróci, ale i prowadzić będzie do najsłuszniejszych rozwiązań - określonych krótko w końcowej części studium.

Te rozwiązania wymagają jednak kilkupoziomowego działania:

- na poziomie gminy - zainteresowania i pełnego akceptacji zaangażowania społeczeństwa w akcji rozwoju turystyki, zebrania potrzebnego kapitału do stworzenia potrzebnej infrastruktury, zdobycia odpowiednich kwalifikacji przez osoby zatrudnione w turystyce, przygotowania i nadzoru nad infrastrukturą turystyczną wraz z zapewnieniem jej właściwej eksploatacji, komunalizacji i prywatyzacji mienia - w przypadkach uzasadnionych;

- na poziomie województwa - pomocy w przygotowaniu infrastruktury komunikacyjnej /dostępność komunikacyjna jest jednym z ważniejszych czynników powodzenia akcji rozwojowej/, łącznościowej, koordynacji planistycznej i organizacyjno-promocyjnej, a także w działaniach na rzecz ochrony środowiska;

- na poziomie kraju - stworzenia odpowiednich mechanizmów prawnych, fiskalnych, organizacyjnych pozwalających na realizację koncepcji rozwojowych przez turystykę, ewentualnej pomocy merytorycznej i marketingowej.

2. CHARAKTERYSTYKA GMINY

2.1. Usytuowanie przyrodniczo-geograficzne w kontekście regionalnym

2.1.1. Według fizyczno-geograficznego podziału Polski Jerzego Kondrackiego /1959/ gmina Lubiewo wchodzi w skład Pojezierza Południowo-Pomorskiego. Zachodnia część gminy obejmuje fragment jednostki regionalnej Pojezierza Pomorskiego zwany Doliną Brdy, pozostały obszar to Równina Świecka.

Rzeźba terenu obszaru gminy uformowana została podczas zlodowacenia bałtyckiego. Czynniki rzeźbotwórcze holocenijskie nie zdołały w zasadzie w większym stopniu tych form młodoglacjalnych przekształcić. Nie zaznacza się również wpływ głębszego podłoża, gdyż strefa utworów trzeciorzędowych zalega tu na głębokości do 65 m poniżej powierzchni terenu. Zarówno powierzchnia Wysoczyzny Świeckiej, obejmująca wschodnią część obszaru gminy, jak i powierzchnia sandrowa Borów Tucholskich przecięta z północy na południe Doliną Brdy, nie wykazuje dużego urzeźbienia. Tak powierzchnie sandrowe jak i morena denną charakteryzują się jedynie formami wklęsłymi, do których należą przede wszystkim rynny jeziorne i doliny rzeczne oraz zagłębienia po martwym lodzie.

Charakterystycznymi formami wklęsłymi, dającymi zróżnicowanie rzeźby, są rynny jezior Lucimskiego, Minikowskiego, Bysławskiego, Wielkiego Suskiego, Małego Suskiego oraz jeziora Sucha.

Na zachodniej granicy gminy, zróżnicowanie morfologiczne spowodowane jest znacznie wciętą w powierzchnię sandrową doliną Brdy.

2.1.2. Obszar gminy Lubiewo pod względem hydrograficznym należy do lewobrzeżnej zlewni rzeki Brdy, a w szczególności do Zbiornika Koronowskiego, stanowiącego zachodnią granicę gminy na odcinku około 20 km.

Trzy niewielkie strugi uchodzące do zbiornika Koronowskiego odwadniają obszar gminy. Na północy Struga Szumionka, odprowadza wody z rynny jezior Cekcyńskich, tj. jeziora Cekcyńskiego Wielkiego, Drzycimskiego, jeziora Miały, Gwiazda i Dziuki. Szumionka uchodzi do Brdy w rejonie miejscowości Piła Młyn i stanowi północną granicę opracowania gminy.

Centralna część gminy odwadniana jest przez Bysławską Strugę odprowadzającą wody z jezior Bysławskiego, Bysławskiego Małego, Minikowskiego oraz Zamrzeńskiego. Bysławska Struga uchodzi do Zbiornika Koronowskiego w rejonie Zamrzenicy. Bysławska Struga nie jest objęta badaniami jakości wód. Sądzić należy jednak, że jej bezleśna zlewnia umożliwia znaczny spływ powierzchniowych zanieczyszczeń z terenów rolniczych, powodujących jej znaczną eutrofizację.

Południowy obszar gminy leży w strefie dorzecza Suchoj Strugi uchodzącej do Zbiornika Koronowskiego w rejonie miejscowości Wielonek. Struga zasila w wodę jeziora Wielkie Suskie, Małe Suskie oraz jezioro Sucha. Są to jeziora przepływowe położone głównie na terenach rolniczych, wykazujące rów-

nież znaczny stopień eutrofizacji.

Na obszarze gminy występuje 21 jezior o łącznej powierzchni 321,2 ha, a poza tym w strefie przygranicznej gminy występują jeziora: Gwiazda - o powierzchni 53,0 ha, Drzycimskie - o powierzchni 38,7 ha oraz Koronówkie - o powierzchni 1190 ha /patrz tabela nr 1/.

W wykazie podano podstawowe parametry jezior, a dla jezior sondowanych ich pojemności, średnie i maksymalne głębokości oraz rok sondowania. Tylko trzy największe jeziora na obszarze gminy zostały przesondowane, tj. jezioro Bysławskie, Suskie Wielkie i Suskie Małe. Przyległe do granicy gminy jeziora Gwiazda i Drzycimskie posiadają również pełne dane limnologiczne.

Jeziorność gminy Lubiewo przewyższa średnią krajową i wynosi 1,9 % /krajowa 1,2 %/. Jakość wód jeziornych na obszarze gminy nie jest objęta systematycznymi badaniami przez służby państwowe, z wyjątkiem jeziora Bysławskiego i zbiornika Koronowskiego z uwagi na pełnione przez nie funkcje rekreacyjne.

Jak wynika z badań, woda w jeziorze Bysławskim mieści się w zasadzie w II klasie czystości. W jeziorze Koronowskim w rejonie ujścia Kamionki w Zamrzenicy notowano przekroczenia poza klasowe /non/. Pozostałe jeziora w gminie zostały ocenione powierzchniowo, lecz sądzić należy, że woda w nich utrzymuje się w normach obowiązujących klas czystości, wobec braku na obszarze gminy punktowych źródeł zanieczyszczenia wód. Stan powyższy wskazywałby na możliwość turystycznego wykorzystania tych akwenów tam, gdzie otaczające je tereny charakteryzują się niskimi klasami bonitacyjnymi gleb i gdzie dostępne są

Tabela nr 1

WYKAZ JEZIOR GMINY LUBIEWO - WOJ. BYDGOSKIE

/ o powierzchni od 1 ha wg danych z Instytutu Rybactwa Śródlądowego w Olsztynie /IRS/ oraz Instytutu Geografii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie /IG PAN/

Nr kata- logo- wy je- ziora	Nazwa jeziora lub zbiornika	Powierz- chnia w ha	Długość w m	Średnia maksymalna głębokość dla jezior sondowanych w m	Rzędna lustra wo- dy w m npm	Źródło danych	Uwagi
		Objętość w tys. m ³ /dla jezior sondowanych/	Szerokość w m		Projekto- wana i aktu- alna kla- sa czy- stości wody	Rok sondo- wania jeziora	
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Dziuki	6,0	48,0		99,0	PAN	
		-	200		II	-	
		11,0	500		101,0	PAN	
2.	Welpińskie	-	250		II	-	
3.	Bysławskie	69,0	2565	10,2	98,1	IRS	wędkarskie
		7031,5	420	28,5	II	1962	turystyczne
4.	J. na południe od Bysławskiego	2,1	225		98,1	PAN	
			125		II	-	
5.	Lucimskie	31,0	1250		99,7	PAN	
			400		II	-	
6.	Tyniec	2,5	225		97,0	PAN	
			190		III	-	
7.	Bysławskie Małe	19,0	875		94,9	PAN	rynnowe
			250		II	-	
8.	Minikowskie	30,6	1600		84,2	PAN	
			250		II	-	
9.	Zamrzeńskie	16,2	700		84,0	PAN	wędkarskie
			270		II	-	
10.	Boryny Wielkie	4,7	400		85,0	PAN	
			150		II	-	
11.	Boryny Małe	2,8	250		84,9	PAN	
			120		II	-	
		2,4	200		108,2	PAN	
12.	J. na wschód od Lubiewa		150		II	-	
13.	Jeziorki	17,0	800		100,0	PAN	wędkarskie
			300		II	-	
14.	Okonińskie	3,7	510		100,0	PAN	rynnowe
			90		II	-	
15.	Strzyżyny Wielkie	17,2	760		81,4	PAN	
			340		II	-	
16.	Strzyżyny Małe	3,2	290		83,6	PAN	
			170		II	-	
17.	Jezioro Mordowiec	2,0	260		79,8	PAN	
			80		II	-	
18.	Kamienne	2,1	260		82,8	PAN	
			120		II	-	

skie Wielkie	863,8	420	3,3	I	1961	
	21,8	1050	1,6	90,1	IRS	
skie Małe	341,2	350	3,1	II	1961	
	6,9	375		90,0	PAN	
ucha		150		II		
azem jeziora na	321,2					
erzenie gminy	7895,3					

JEZIORA I ZBIORNIKI WYSTĘPUJĄCE W STREFIE GRANICZNEJ GMINY LUBIEWO

iazda	53,0	2235	7,2	98,9	IRS	rybacko
	3808,5	375	20,2	I	1962	turystyczne
wzycimskie	38,7	1384	9,8	99,0	IRS	rybackie
	3810,1	395	25,0	II	1962	
oronowskie	1190,0	około 20 km wzdłuż zachodniej granicy gminy Lubiewo				wędkarskie

strefy brzegowe.

Szczególnie jednak niepokojącym zjawiskiem jest pogarszanie się jakości wód w Jeziorze Koronowskim - zbiorniku o silnie wykrystalizowanych funkcjach rekreacyjnych, a przede wszystkim komunalnych stanowiących źródło wody pitnej dla aglomeracji bydgoskiej.

Sytuacja powyższa nie jest jednak możliwa do poprawy na szczeblu gminy, lecz wymaga utworzenia spółki wodnej gmin, przedsiębiorstw i użytkowników wód położonych w zlewni Zbiornika Koronowskiego, aby móc wspólnymi siłami finansowymi przystąpić do eliminacji odprowadzania nieoczyszczonych ścieków odprowadzanych do zbiornika.

Inwencja w tym zakresie wraz z koordynacją poczynić potrzebna jest na szczeblu województwa - w Wydziale Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Na jakość wód w jeziorze Koronowskim ujemny wpływ przede wszystkim posiadają:

- ścieki komunalne z miasta Tucholi,
- ścieki komunalne z Sępólna Krajeńskiego oraz
- odpady i karma z hodowli pstrągów w Myłofie.

Aktualnie na ukończeniu jest oczyszczalnia ścieków dla miasta Tucholi oraz zmiana uprawnień wodnych dla ośrodka hodowli pstrąga w Myłofie wprowadzająca rygory na rzecz odprowadzanych zanieczyszczeń do Brdy. Te inwestycje i zabiegi powinny w znacznym stopniu wpłynąć na poprawę jakości wód w jeziorze Koronowskim.

2.1.3. Lasy zajmują 41 % obszaru gminy /6675 ha/, a więc znacznie więcej niż średnio w województwie /30 %/, jednak znacznie mniej niż w granicach Borów Tucholskich /Brusy - 56 %, Osie i Cekcyn - po 68 %/. Sątnowią one przedłużenie olbrzymiego kompleksu Borów Tucholskich przechodzącego w lasy pokrywające obszar Doliny Brdy. Zajmują przede wszystkim zachodnią część gminy, ciągnąc się szerokim pasem wzdłuż Brdy i Jeziora Koronowskiego. Większy obszar leśny występuje też w południowo-wschodniej części gminy w rejonie wsi Sucha, a mniejsze fragmenty na północ od Klonowa i na wschód od Bysławia, gdzie przechodzą we właściwy kompleks Borów Tucholskich. Sąsiedztwo lasów z Brdą i zbiornikiem koronowskim jest zjawiskiem bardzo korzystnym z punktu widzenia potrzeb turystyki, chociaż zwarta pokrywa leśna utrudnia prawidłowe zainwestowanie turystyczne, niepowodujące strat w środowisku przyrodniczym. Uboższa jest natomiast szata leśna w sąsiedztwie pozostałych zbiorników wodnych. Szczegółową ocenę predyspozycji lasów dla turystyki przedstawiono w rozdziale 3.2.

2.1.4. Niewielki fragment gminy - na północ od rzeczki Szumionki, znajduje się w granicach Tucholskiego Parku Krajo-
brazowego.

W Parku oraz w otaczającej go otulinie obowiązują przepisy dotyczące zasad gospodarowania zawarte w uchwale powołującej park. W odniesieniu do turystyki dotyczą one ograniczeń lokalizacyjnych na obszarze właściwego Parku, natomiast w otulinie turystyka może rozwijać się bez większych ograniczeń zgodnie

z ogólnymi zasadami ochrony środowiska.

Zachodnia część gminy przylegająca do Jeziora Koronowskiego objęta została również ochroną i znalazła się w granicach obszaru chronionego krajobrazu. Także i na tym obszarze nie ma specjalnych ograniczeń co do rozwoju turystyki.

2.2. Charakterystyka gospodarcza i osadnicza

2.2.1. Gmina Lubiewo jest gminą średniej wielkości, ma bowiem 164 km² powierzchni, co sytuuje ją pośrodku szeregu gmin województwa bydgoskiego /Janikowo, Lniano po ok. 80-90 km², zaś Szubin 324, Brusy 401/. Pod względem liczby mieszkańców /5684 osoby w 1991 roku/ plasuje się w gminach najmniej zaludnionych, bowiem rozpiętość tej wartości w województwie bydgoskim wynosi 4,0 - 13,2 tys. /poza Solcem Kujawskim/, zaś gęstość zaludnienia jest nieco niższa od średniej gmin w województwie i wynosi 35 osób na 1 km². Biorąc pod uwagę niezbyt korzystne warunki rozwoju gospodarczego opartego o zasoby przyrodnicze jest to wysoki poziom gęstości zaludnienia i można kwalifikować je jako stan zbliżony do przeludnienia agrarnego.

Gmina ma charakter zdecydowanie rolniczy. Ze źródeł wyłącznie rolniczych utrzymuje się około 1600 osób /28 % ludności/, ze źródeł wyłącznie pozarolniczych około 1500 osób /26 % ludności/, zaś pozostałe 2600 osób /46 % ludności/ ma dwa źródła utrzymania. Szacunek powyższy oparty jest na danych liczbowych oraz wywiadach przeprowadzonych wśród pracow-

ników Urzędu Gminy.

Do osób utrzymujących się ze źródeł rolniczych zaliczono rodziny rolników, posiadających gospodarstwa o powierzchni powyżej 8-9 ha. Struktura indywidualnych gospodarstw rolnych przedstawia się następująco:

175	gospodarstw	o	powierzchni	do	2	ha
141	"		"	2 - 5	ha	
66	"		"	5 - 7	ha	
114	"		"	7 - 10	ha	
142	"		"	10 - 15	ha	
79	"		"	15 - 20	ha	
92	"		"	pow. 20	ha	

razem: 809 gospodarstw

W ciągu ostatnich 3 lat zlikwidowano prawie 30 gospodarstw, co świadczy o trudnej sytuacji rolnictwa gminy.

Najlepsze wyniki produkcyjne osiągają Sołectwa Klonowo i Sucha, zorientowane na hodowlę trzody chlewnej oraz Lubiewo i Bysław.

Zasoby drewna z lasów /41 % powierzchni gminy/są wykorzystywane przez tartak w Bruchniewie.

2.2.2. Na terenie gminy istnieje 850 miejsc pracy w zawodach pozarolniczych. Z liczby tej nikłą ilość obejmuje zatrudnienie w zakładach przemysłowych, a mianowicie 136 osób pracujących w 5 przedsiębiorstwach /tartak, zakłady usług mechanicznych rolnictwa w Suchej i Bysławiu/. Resztę stano-

wią miejsca pracy w administracji i usługach, głównie w szkolnictwie i handlu. Są one skupione w 6-ciu wsiach gminy:

Bysław	-	270	miejsc	pracy
Lubiewo	-	190	"	"
Sucha	-	149	"	"
Minikowo	-	124	"	"
Klonowo	-	75	"	"
Bysławek	-	58	"	"

W rzemiośle indywidualnym pracuje 119 osób. Liczba osób wyjeżdżających do pracy poza gminą nie jest rejestrowana, ale w dużym przybliżeniu pracownicy Urzędu Gminy określają ją na blisko 200 osób.

Liczba zarejestrowanych bezrobotnych pobierających zasiłek w Rejonowym Biurze Pracy wynosi ponad 200 osób, ale według opinii Urzędu Gminy, istnieje jeszcze ukryte bezrobocie, przy czym osoby obecnie zarejestrowane nie zawsze pozostają bez środków do życia. W efekcie można ocenić, że liczba 250-300 osób odpowiada w przybliżeniu wielkości rezerw siły roboczej, jakie obecnie istnieją na terenie gminy, przy obecnym stanie umaszynowania, a tym samym wydajności pracy w rolnictwie. Osoby te mogłyby podjąć pracę na rzecz turystyki, choć oczywiście ich wykształcenie, wiek i zawód nie zawsze odpowiadałyby potrzebom. Na przykład, prowadzenie kwater prywatnych i stołówek może dotyczyć głównie osób posiadających rezerwy powierzchni mieszkalnej, przeważnie kobiet /stołówki/.

Poziom rezerw siły roboczej w stosunku do ludności jest wysoki, bezwzględna liczba osób poszukujących pracy jest również wysoka. Z tych względów bardzo wskazane są działania

na rzecz aktywizacji turystycznej, jednak z drugiej strony nie można spodziewać się, że sezonowe zatrudnienie w turystyce rozwiąże problemy zatrudnienia w gminie.

2.2.3. Wiejska sieć osadnicza na terenie gminy Bysław składa się z 21 miejscowości posiadających własne nazwy, podzielonych na 11 sołectw. Wsie skupione to: Lubiewo, Bysław, Sucha, Trutnowo, Klonowo i Minikowo, wsie rozciągnięte wzdłuż dróg to Płazowo i Bysławek, zaś zabudową rozproszoną cechuje się Wełpin, Piaski, Bociany, Bieniek i inne. Kolonie i wybudowania występują na całym terenie gminy, szczególnie w rejonie przyległym do lasów nad Zalewem Koronowskim /okolice Klonowa i Suchej/. Do największych wsi należą:

Bysław	-	1546	osób
Lubiewo	-	1000	"
Klonowo	-	689	"
Sucha	-	585	"
Minikowo	-	373	"
Bysławek	-	249	"
Wełpin	-	249	"
Lubiewice	-	232	"
Trutnowo	-	220	"

/stan wg sołectw na 1991 rok/

Bysław i Lubiewo należą w skali województwa do największych wsi, dobrze zagospodarowanych i wyposażonych w usługi różnego typu.

Charakter zabudowy, jej intensywność i standard wyposażenia, mają zasadnicze znaczenie dla możliwości recepcji turystów w kwaterach prywatnych.

We wsiach skupionych istnieją wodociągi wiejskie, obsługujące znaczną część sąsiadujących wybudowań. Większość zabudowy rozproszonej ma indywidualne ujęcia, tak że około 90 % zabudowań w gminie ma wodociągi.

W gminie istnieje około 1200 budynków mieszkalnych z czego 800 w gospodarstwach rolnych i 400 gospodarzy płacących podatek od nieruchomości, nie użytkujących gospodarstwa rolnego. W budynkach nie związanych z gospodarstwami rolnymi około 85 % posiada zainstalowane szamba i łazienki, zaś w pozostałych budynkach istnieje około 300 szamb. Łącznie w gminie istnieje około 600 szamb i tyleż łazienek o różnym stopniu wykończenia. Wiele z nich jest niezagospodarowanych, a szamba służą głównie do odbioru ścieków gospodarczych /kuchennych i z pralek/, jednakże w przypadku wynajmu kwater prywatnych łazienki te mogą być z łatwością doposażone. W ten sposób teoretycznie około 600 budynków posiada odpowiednie warunki sanitarne do przyjęcia wczasowiczów.

Na ogólną liczbę 1200 budynków mieszkalnych najlepsze warunki posiada około 120 budynków zbudowanych w ostatnich kilkunastu latach /od połowy lat 70-tych/. Niestety koncentrują się one prawie wyłącznie w Bysławiu /57 budynków/ i Lubiewie /44 budynki/, które są mniej atrakcyjne dla rozwoju turystyki wiejskiej.

Kolejnym warunkiem recepcji turystów w mieszkaniach ludności wiejskiej jest istnienie pewnych rezerw powierzchni

mieszkalnej. W gminie całkowita powierzchnia mieszkalna wynosi 45 tys. m², co przy zaludnieniu rzędu 6 tys. mieszkańców daje wskaźnik 7,5 m² na jednego mieszkańca. Jest to wielkość odpowiadająca obowiązującej obecnie normie zagęszczenia mieszkań komunalnych, a więc dość niska. W poszczególnych wsiach wskaźnik ten jest nieznacznie zróżnicowany.

Tabela 2

Wieś	Ludność /ilość mieszkańców/	Powierzchnia mieszkań /tys. m ² p.m./	Zagęsz- czenie mieszkań m ² / 1 mk
Bysław	1503	10,5	7,3
Bysławek	328	2,5	7,7
Cierplewo	123	1,0	8,1
Klonowo	850	6,6	7,8
Lubiewo	1005	8,0	8,0
Lubiewice	264	2,0	7,6
Minikowo	423	3,4	8,2
Płazowo	287	1,7	6,0
Sucha	700	5,3	7,5
Trutnowo	236	1,6	6,8
Wełpin	306	2,4	7,8

Uwaga: liczba ludności jest inna, niż podawano poprzednio, jednak do zachowania porównywalności, w tabeli powyższej podano wszystkie dane z jednego źródła /Urząd Gminy/.

Jak wynika z poprzednich rozważań, najlepsze warunki do rozwoju turystyki wiejskiej mają w gminie Lubiewo te same wsie, które dysponują stosunkowo mniejszym zagęszczeniem mieszkań, a więc Cierplewo /8,1 m² na 1 mieszkańca/ i Minikowo /8,2 m²/. Różnice te nie są jednak na tyle istotne, aby miały

one rzutować na program rozwoju turystyki w gminie.

2.2.4. Kolejnym czynnikiem o charakterze ekonomicznym wpływającym na możliwości rozwoju turystyki jest zagospodarowanie gastronomiczne. W tym zakresie gmina ma stosunkowo dobre zainwestowanie, biorąc pod uwagę niewielkie potrzeby własne. W gminie istnieją 3 stałe, dobrze wyposażone restauracje w Bysławiu, Klonowie i Lubiewie, wszystkie w trwałych, murowanych budynkach, o łącznej liczbie 394 miejsc konsumpcyjnych. Są one własnością Gminnej Spółdzielni "Samopomoc Chłopska", przy czym obiekt w Bysławiu jest dzierżawiony przez Spółkę Larix.

Restauracja w Bysławiu w znacznej części obsługuje osoby przejeżdżające trasą Tuchola - Świecie i przez cały rok ma zapewnioną pewną liczbę konsumentów. Restauracja w Klonowie obsługuje głównie turystów i wczasowiczów w sezonie letnim i częściowo jesiennym /grzybowym/, a poza sezonem zmuszona jest ograniczać działalność wobec braku dostatecznej ilości konsumentów.

Ponadto, w ośrodku wczasowo-turystycznym w Teologu, stanowiącym własność Ośrodka Sportu i Rekreacji w Tucholi, znajduje się restauracja z dużą salą o ruchomej liczbie miejsc konsumpcyjnych. W miarę potrzeb obiekt ten jest udostępniany dla zainteresowanych.

Informacje statystyczne charakteryzujące gminę z punktu widzenia potencjału gospodarczego przydatnego dla rozwoju turystyki przedstawia tabela 3.

Tabela 3

Sołectwo	Liczba gospodarstw rolnych	Liczba miejsc pracy	Punkty sprzedaży detalicznej	Liczba miejsc gastronomicznych	Liczba miejsc noclegowych
Bysław	170	270	15	240	w - 76, b - 150
Bysławek	58	34	2	-	- -
Cierplewo	21	5	1	-	w - 200 -
Klonowo	135	75	9	90	- -
Lubiewice	47	3	1	-	- -
Lubiewo	154	190	9	64	- -
Minikowo	77	124	2	-	w - 162, b - 200
Płazowo	39	3	2	-	- -
Sucha	123	149	2	-	w - 173, b - 150
Trutnowo	36	5	1	-	- -
Wełpin	47	2	1	-	- -
Razem		860	45	394	w - 611, b - 500

Źródło: Statystyczna charakterystyka miast i osiedli wiejskich WUS, Bydgoszcz 1987

w - ośrodki czasowe, b - pola biwakowe

2.3. Położenie komunikacyjne i dostępność różnymi środkami transportu

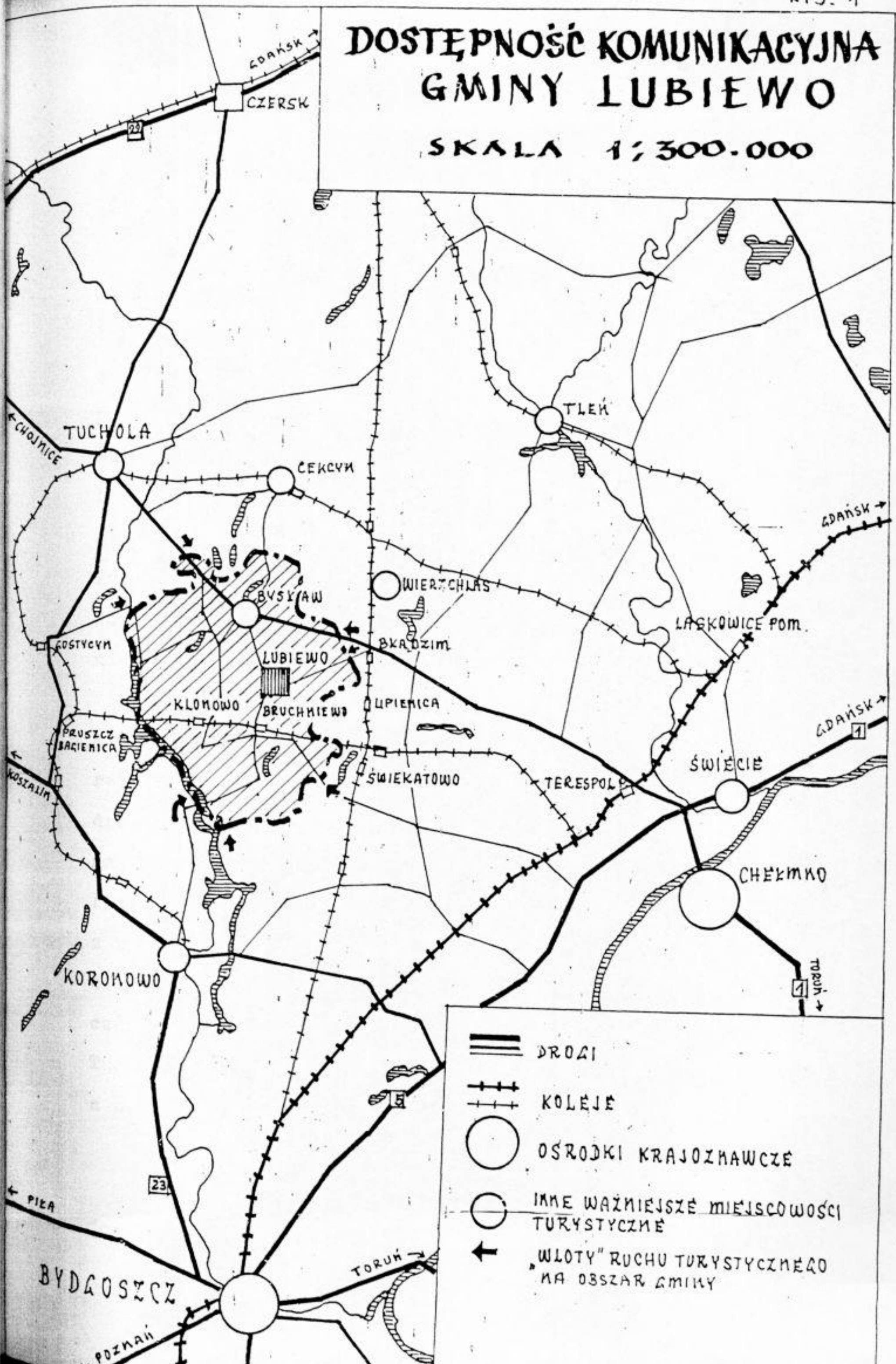
2.3.1. Gmina Lubiewo, mimo że położona jest w stosunkowo niewielkiej odległości od Bydgoszczy /w linii prostej ok. 30 km/, jest z nią słabo skomunikowana.

Najważniejszą na obszarze gminy trasą kołową jest droga Toruń-Świecie-Chojnice. Przebiega ona przez północną część gminy, tj. miejscowości Bysław, Szumiąca i Płazowo. Jest to droga o dużym znaczeniu turystycznym, gdyż łączy m. in. Warszawę i Łódź z środkowym wybrzeżem Bałtyku oraz rejonami Pojezierza Pomorskiego a ponadto doprowadza ruch turystyczny w rejon Borów Tucholskich, a pośrednio również w rejon Zalewu Koronowskiego. W takim układzie gmina Lubiewo mogłaby przejąć funkcję rejonu przechwytyjącego i rozprowadzającego ruch turystyczny - poza granicę gminy, w głąb Borów Tucholskich a w granicach gminy - nad Zbiornik Koronowski bądź mniejsze jeziora. Z punktu widzenia korzyści ekonomicznych dla gminy, ta druga rola jest znacznie ważniejsza, tym bardziej, że nad Jezioro Koronowskie od drogi Świecie - Chojnice prowadzi dość gęsta sieć dróg utwardzonych.

Z dróg głównych biegnących w bliskim sąsiedztwie gminy Lubiewo poza jej granicami, odchodzą dość liczne drogi doprowadzające ruch kołowy, w tym turystyczny, na obszar wewnętrzny gminy. Do takich dróg należy droga Bydgoszcz-Koronowo - Tuchola. Od gminy Lubiewo dzieli ją wprowadzie Jezioro Koronowskie, ale "wloty" przez Koronowo i dalej w kierunku promu w rejonie miejscowości Sokole Kuźnica, lub przez Nowy

DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA GMINY LUBIEWO

SKALA 1:300.000

- DROGI
- KOLEJE
- OŚRODKI KRAJOZNAWCZE
- INNE WAŻNIEJSZE MIEJSCOWOŚCI TURYSTYCZNE
- "WŁOTY" RUCHU TURYSTYCZNEGO NA OBSZAR GMINY

Jasiniec i dalej drogą nieutwardzoną przez Wielonek, mimo że dość uciążliwe należą do najważniejszych dla mieszkańców Bydgoszczy lub przybywających z tego kierunku - obok drogi z Gostycyna przez Piłę Młyn.

Z kolei droga nr 5 /E-261/ Bydgoszcz-Świecie-Gdańsk biegnie w odległości ok. 20 km od gminy Lubiewo, ale ponieważ posiada duże znaczenie gospodarcze i turystyczne, należy podkreślić jej wagę również dla ruchu turystycznego w gminie Lubiewo. Najkrótsze odgańczenia, to drogi biegnące ze Zbrachlina lub Gruczna przez Stążki w kierunku Bruchniewa. Drogę Bydgoszcz-Gdańsk, przecina również opisana wcześniej droga Toruń-Chojnice /patrz rys. 1/. Od wsi Włóki biegnie do Koronowa droga drugorzędna, z której przez Serock lub Nowy Jasiniec można także dotrzeć na teren gminy.

Generalnie jednak połączenia drogowe, w tym przede wszystkim z Bydgoszczą, są dość słabe, mimo że sieć drogowa na terenie samej gminy Lubiewo jest dobrze rozwinięta. Długość dróg lokalnych wynosi 157,6 km, w tym o nawierzchni utwardzonej 88,7 km. Dobre nawierzchnie dróg wykorzystywane są przez linie PKS, które docierają do wszystkich większych miejscowości z różną częstotliwością kursów na poszczególnych liniach - od kilku dziennie w mniejszych miejscowościach położonych na uboczu, do ok. 20- w Lubiewie. Najwięcej jest połączeń z pobliską Tucholą, ale kursuje również kilka autobusów łączących gminę z Bydgoszczą.

2.3.2. Gmina Lubiewo wpisana jest w kwadrat 4 linii kolejowych, z których jedna /Terespol-Więcbork/ przecina połud-

niową część gminy, a pozostałe biegną w jej sąsiedztwie. Na linii Terespol-Więcbork znajdują się 2 stacje na obszarze gminy: Bruchniewo /w odl. 3 km od Lubiewa/ i Klonowo /5 km od Lubiewa/. Na linii tej kursują jednak tylko 3 pary pociągów na dobę. Ze stacji położonych na zewnątrz gminy, największe znaczenie mają Błędzim, Lipienica i Świekatowo położone na najintensywniej eksploatowanej linii Bydgoszcz-Kościerzyna-Gdynia /8 par pociągów osobowych na dobę/. Czas podróży z Bydgoszczy wynosi ok. 1 godziny.

Niewielkie znaczenie dla gminy mają linie Laskowice-Tuchola-Chojnice /najbliższa stacja Cekcyn położona ok. 4 km od granicy gminy i 8 km od Bysławia/, na której kursuje 5 par pociągów na dobę oraz linia Koronowo-Tuchola /najbliższe stacje Pruszcz-Bagienica, Gostycyn, Tuchola/, na której kursują 3 pary pociągów na dobę.

Na położonej ok. 5 km od granicy gminy - stacji Wierzuchcin zatrzymuje się pociąg pośpieszny Berlin-Olsztyn, co może mieć znaczenie dla rozwoju turystyki w omawianym rejonie.

W ocenie komunikacji kolejowej uwzględnić należy fakt, że oprócz linii Bydgoszcz-Gdynia, 2 inne linie mają poprzez stacje Terespol Pomorski i Laskowice Pomorskie połączenie z magistralą kolejową Śląsk-Bydgoszcz-Gdańsk-Gdynia. Ważne jest to m. in. dla turystyki zagranicznej - turystów przybywających do Polski promami lub samolotami na lotnisko w Rębiechowie pod Gdańskiem, względnie do Warszawy. W komunikacji samochodowej podobną rolę spełnia droga nr 5 - Bydgoszcz-Świecie-Gdańsk.

2.3.3. Na terenie gminy Lubiewo funkcjonuje 5 Urzędów Pocztowo-Telekomunikacyjnych: w Lubiewie, Bysławiu, Bysławku, Klonowie i Suchej. Wg stanu z 1988 r. liczba abonentów w gminie Lubiewo wynosiła 134, a wg aktualnego spisu telefonów z 1990 r. w/w pięciu central - 117, w tym abonentów indywidualnych 62. Wszystkie centrale /z wyjątkiem Suchej/ mają automatyczne połączenie z Bydgoszczą.

2.4. Plany zagospodarowania przestrzennego i wnioski z nich wynikające

/autor: mgr Julian Ziemkowski
-WBPP Bydgoszcz/

Zasady gospodarki przestrzennej na obszarze gminy określa aktualnie miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego gminy Lubiewo, zatwierdzony uchwałą Gminnej Rady Narodowej Nr XIV/76/87 z 19 marca 1987 r. Ustala on, obok innych szczegółowych dyspozycji, funkcję rolniczą i turystyczną jako wiodące w zagospodarowaniu przestrzennym i problematyce społeczno-gospodarczej w granicach gminy.

W w/w planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego w sposób szczególny potraktowane są miejscowości Lubiewo i Bysław stanowiące obszary koncentracji zainwestowania w zakresie mieszkalnictwa, usług rzemieślniczych i oświatowych /projektowana szkoła w Bysławiu/. W pozostałych miejscowościach plan wyznacza stosunkowo niewielkie tereny, stanowiące w zasadzie uzupełnienie istniejącej zabudowy.

W strukturze funkcjonalno-przestrzennej gminy wyróżnić można dwa obszary: obszar zachodni o wyraźnej dominacji walorów środowiskowych powodujących określoną atrakcyjność dla ruchu turystycznego i obszar wschodni z wykształconą funkcją rolniczą.

Obowiązujący plan ogólny zagospodarowania przestrzennego gminy adaptuje istniejące ośrodki wypoczynkowe stawiając jedynie wymogi uporządkowania ich zagospodarowania i zabudowy, oraz w przypadku ośrodków zlokalizowanych na terenach lasów uregulowania ich statusu formalno-prawnego. Istotną też sprawą jest konieczność rozstrzygnięcia zagadnień z zakresu gospodarki wodno-ściekowej.

Należy nadmienić, że Urząd Gminy dysponuje programem gospodarki wodno-ściekowej uwzględniającej istniejące i projektowane zainwestowanie miejscowości Bysław i Lubiewo.

Przy okazji opracowywania przedmiotowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy zaprojektowano ogólnie dostępne urządzenia turystyczne /plaża, pole namiotowe wraz z urządzeniami towarzyszącymi/ nad jeziorem w Bysławiu. Nie otrzymały one jednak zgód na przeznaczenie gruntów rolnych na cele nierolnicze wymaganych przepisami o ochronie gruntów rolnych i leśnych i w konsekwencji, nie zostały w obowiązującym planie uwzględnione.

Od momentu uchwalenia planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy, Urząd Gminy w ramach jego realizacji, doprowadził do opracowania dwóch miejscowych planów szczegółowych zagospodarowania przestrzennego terenów budownictwa jednorodzinnego i usług rzemieślniczych w Lubiewie i Bysławiu.

Opracowania te pozwalają na doraźne zaspokojenie potrzeb mieszkańców gminy w zakresie terenów mieszkalnictwa i usług rzemieślniczych.

Niezależnie od tego, Urząd Gminy jest w posiadaniu szeregu wniosków i postulatów, które powodują konieczność przystąpienia do opracowania zmiany obowiązującego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy. Zgodnie z ustaleniami podjętymi przy współudziale Urzędu Gminy istnieje możliwość uwzględnienia zaliczeń i wniosków wpływających z niniejszego opracowania w aktualizowanym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Lubiewo. Pozwoli to na pełniejsze określenie funkcji turystycznej w zagospodarowaniu przestrzennym gminy.

3. WALORY TURYSTYCZNE GMINY

3.1. Zasady rekreacyjne wód powierzchniowych i siedlisk usytuowanych poza nimi

Ocenę zasobów rekreacyjnych wód powierzchniowych opracowano w oparciu o:

- badania terenowe i wizje lokalne stref brzegowych wód na obszarze gminy,
- analizy kart batymetrycznych jezior opracowanych przez Instytut Rybactwa Śródlądowego w Olsztynie,
- analizy map topograficznych w skali 1 : 25.000,
- analizy map specjalistycznych, w tym glebowych, morfologicznych i leśnych,
- wyniki badań czystości wód powierzchniowych opracowanych przez służby specjalistyczne, tj. Terenową Stację Sanitarno-Epidemiologiczną w Tucholi oraz Wojewódzki Ośrodek Badań i Kontroli Środowiska w Bydgoszczy,
- istniejące opracowania planistyczne i materiały studialne dot. gminy Lubiewo.

Przeprowadzone badania terenowe, jak również dokonane analizy istniejących materiałów kartograficznych i opisowych pozwoliły na określenia stopnia przydatności rekreacyjnej analizowanych zbiorników wodnych na obszarze gminy. Wyniki powyższych badań zestawiono w załączonej tabeli nr 4.

Przydatność rekreacyjną wód powierzchniowych określają w zasadzie możliwości lokalizacji w ich strefach brzegowych:

PRZYWODNE WALORY TURYSTYCZNO-REKREACYJNE GMINY LUBIEWO WOJ. BYDGOSKIE - stan 1991 r.

Numeracja tabel	Nazwa jeziora zbiornika lub siedliska	Powierzchnia jeziora w ha	Długość linii brzegowej w m	Długość brzegów o korzystnych dyspozycjach dla rekreacji w m	Naturalna chłonność strefy brzegowej w osobach	Pojemność strefy brzegowej po adaptacji w osobach	Chłonność łęglarska akwenu w osobach	Chłonność kajakowa w osobach jeziora, zbiornika	Powierzchnia siedlisk polan przywodnych w ha	Chłonność siedlisk polan przywodnych w osobach po zagospodarowaniu	Klasa turystycznej przydatności jeziora - projekt. klasa czystości	Typ jeziora: R-rynnowe M-morenowe S-sandrowe G-gliniste C-odpływowe B-bezodpływowe
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
24	Jezioro Koronowskie	1190,0 ^x	20000	800	2000	3500	400	1200	30,0	2400	I	I Zb.zapor.W
9	Zamrzeńskie	16,2	1800	50	120	250	-	35	2,0	300	III	II M.O.S. W
8	Minikowskie	30,6	3000	25	70	140	-	80	4,0	400	III	II R.O.G.
7	Bysławskie Małe	19,0	2100	50	120	250	-	40	3,2	300	III	II R.O.G.
3	Bysławskie	69,0	6700	200	500	1500	-	150	24,0	1800	II	II R.O.S. W
5	Lucińskie	31,0	2600	50	120	250	-	70	30,0	2400	II	II R.G.
22	Gwiazda	23,0 ^x	6100	150	350	600	-	120	30,0	2400	I	I R.O.S.
23	Drzycińskie	29,7 ^x	3150	50	120	250	-	85	10,0	800	II	II R.O.S.
2	Wielpińskie	11,0	1100	25	70	140	-	25	1,0	100	III	II 90% brzegi bagienne M
13	Jeziorci	17,0	1800	-	-	-	-	35	-	-	-	II M.B.G. W
19	Wielkie Suskie	50,0	4925	50	130	250	-	180	20,0	1600	II	I M.O.S.G.
20	Małe Suskie	21,8	2525	50	130	250	-	70	15,0	1200	II	II M.O.G.
21	Sucha	6,9	1250	25	70	140	-	15	10,0	800	III	II R.O.G.
10	Wielkie Borwny	4,7	2200	-	-	-	-	10	-	-	III	II M.B.S.
14	Okonińskie	3,7	1100	-	-	-	-	8	-	-	-	III R.B.S.
15	Wielkie Strzyżyny	17,2	2500	-	-	-	-	35	-	-	-	II R.O.S.
16	Strzyżyny Małe	3,2	2100	-	-	-	-	8	-	-	-	II R.B.S.
11	J. Borwny	2,8	1000	25	70	140	-	-	5,0	250	III	II M.B.S.
	Razem siedliska przywodne	1585,8	69950	1650	3870	7660	400	2166	185,0	14750		

x/ - ogólna powierzchnia zbiorników przylegających do granicy gminy Lubiewo

W - jeziora wędkarskie

- bazy noclegowej i usługowej ośrodka wypoczynkowego, stolicy wodnej lub kempingu,
- plaży w bezpośredniej strefie brzegowej jeziora,
- kąpieliska o korzystnych warunkach fizjograficzno-sanitarnych,
- przystani dla sprzętu pływającego,
- terenów i urządzeń wypoczynkowych oraz ciągów spacerowych w obrębie stref brzegowych wód oraz siedlisk śródlęśnych nie związanych z wodami powierzchniowymi.

Z uwagi na skupienie się głównych form rekreacji w strefach brzegowych wód podstawowe znaczenie ma między innymi morfometria czyli ukształtowanie ich brzegów.

Badania morfometryczne brzegów umożliwiły wydzielenie następujących typów stref brzegowych akwenów:

1. Brzegi płaskie podmokło-bagienne, na ogół muliste oraz o budowie organicznej z bujną roślinnością hydrofilną zarówno od strony wody jak i lądu, które są nieprzydatne do użytkowania rekreacyjnego, w tym szczególnie plażowo-kąpieliskowego, bez niezbędnych zabiegów adaptacyjno-przystosowawczych .

Powyższy typ brzegu występuje najczęściej w strefach ryglowych rynien jak np. na jeziorach Wielkim Suskim, Małym Suskim /północne odcinki brzegów/, jeziorach Dziuki i Zamrzeńskim.

2. Brzegi niskie, płaskie o budowie mineralnej, na ogół o suchym podłożu i niewielkich spadkach nie przekraczających z reguły 12 %, które stwarzają dogodne warunki do lokalizacji plaż i kąpielisk ze względu na utwardzone piaszczysto-gli-

niaste podłoże oraz nieznaczne nachylenie dna, a więc i małe głębokości w strefie litoralno-kąpieliskowej jeziora.

Powyższy typ brzegów występuje na jeziorach Bysławskim, np. w rejonie kąpieliska, Małym Suskim - na południowo-zachodni odcinek brzegu, Wielkim Suskim - brzeg zachodni, Jeziorze Koronowskim - w rejonie Wielonka i Zamrzenicy.

3. Brzegi wyniosłe - połogie o spadkach nie przekraczających 25 %, zbudowane na ogół z utworów mineralnych, piasków i glin piaszczystych. Są to brzegi suche, a w strefie litoralnej występują niewielkie głębokości, korzystne do lokalizacji bezpiecznych tak kąpielisk jak i plaż, bez potrzeby stosowania kosztownych zabiegów adaptacyjnych.

Przykłady tego typu brzegu występują na jeziorach Lucimskim, Bysławskim, Małym Bysławskim i zbiorniku Koronowskim w rejonie Stolicy PTTK.

4. Brzegi o charakterze klifowym, szczególnie stromo opadające bezpośrednio do lustra wody, które są brzegami niekorzystnymi dla rekreacji przy i nawodnej z uwagi na niemożliwość plażowania w strefie przywodnej oraz zażywania bezpośredniej kąpieli, co związane jest często z dużymi głębokościami w strefie litoralnej zbiornika. Wymagają one dość kosztownych zabiegów adaptacyjnych, w tym głównie zejść i wejść na plażę /budowy schodów/ oraz basenów pływających.

Powyższy typ brzegu występuje fragmentami na zbiorniku Koronowskim np. na północ od Zamrzenicy oraz w mikroskali np. na jeziorze Minikowskim.

Ponadto dla oceny rekreacyjnej wód badaniami objęto ~~następujące~~ elementy fizjograficzne środowiska przyrodniczego

- warunki reżimu hydrologicznego, a w szczególności amplitudy wahań stanów wód, ich wielkość oraz częstotliwość występowania i czas trwania.

Istniejący zbiornik na Brdzie /Zalew Koronowski/ pracujący w szczycie energetycznym charakteryzuje się niewielkimi wahaniami lustra wody, a zatem jego przydatność rekreacyjna jest bardzo wysoka, szczególnie ze względu na rozległą powierzchnię lustra wody i otoczenie leśne. Czystość wód na Zbiorniku Koronowskim ulega pogorszeniu - i w rejonie Zamrzeniicy występują wody o czystości pozaklasowej. Funkcja gospodarcza akwenu, a szczególnie komunalna, /zaopatrzenia w wodę pitną/ ogranicza lub wyklucza funkcje rekreacyjne zbiornika w zależności od jego wielkości i usytuowania ujęcia wody.

- usytuowanie akwenów względem obiektów uciążliwych, niehigienicznych, lub szkodliwych dla zdrowia, co w przypadku gminy Lubięwo nie występuje.

- rodzaje i klasy rolniczej przydatności gleb, ich funkcje rolnicze i formy ochrony, z których wynika, że gleb od klasy I do klasy IV nie można przeznaczać na cele nierolnicze. Przeznaczenie terenów pod lokalizację plaż i budownictwo noclegowo-usługowe ośrodków wypoczynkowych dotyczyć może jedynie gleb poniżej IV klasy bonitacyjnej. Do niniejszego opracowania dołączono mapę gleb w skali 1 : 25.000 /mapa nr 2/, na której wyeksponowano obszary o niskich klasach bonitacyjnych gleb - przydatnych do zagospodarowania turystycznego. Z ogólnej powierzchni gminy 16.373 ha - grunty kl. V i VI zajmują 30 % powierzchni, zaś lasy 40,7 %.

- rodzaje i klasy turystycznej przydatności lasów występujących w strefach brzegowych wód i na obszarach poza zbiornikami wodnymi /patrz mapa nr 1 w skali 1 : 25.000/.

Przeprowadzone badania pozwoliły na określenie klasy turystycznej przydatności zbiorników wodnych oraz wykazania obszarów gminy predestynowanych do użytkowania i zagospodarowania turystycznego.

Do pierwszej klasy przydatności turystyczno-rekreacyjnej /na mapie - T_1 / zaliczono zbiorniki o korzystnych warunkach dla lokalizacji zagospodarowania noclegowo-usługowego, dostępnych brzegów od strony lądu i wody, niskiej rolniczej przydatności gleb, zapleczu leśnym oraz minimum II klasie czystości wód - obecnie bądź w perspektywie. Są to jeziora Gwiazda i Koronowskie, choć to ostatnie obecnie, wg badań Rejonowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Tucholi w rejonie ujścia Kamionki posiada wody pozaklasowe /NON/, zaś w miarę przesuwania się w dół rzeki, jakość wód utrzymuje się w II klasie czystości /rejon ośrodka wypoczynkowego Celulozy/.

Do zbiorników - jezior drugiej klasy przydatności rekreacyjnej / T_2 / zaliczono jeziora, przy wykorzystaniu i zagospodarowaniu których zajdzie potrzeba adaptacji strefy litoralnej dla potrzeb plażowo-kąpieliskowych jak również przeprowadzenia badań jakości wód wobec postępującej ich eutrofizacji oraz braku aktualnych badań laboratoryjnych. Do tej klasy zaliczono jeziora: Bysławskie, Wielkie Suskie, Małe Suskie, Lucimskie i Drzycimskie.

Do trzeciej klasy turystycznej / T_3 / zaliczono jeziora o wysokim udziale roślinności hydrofilnej, niedostępnych brze-

gach ze względu na ich podłoże mułowo-bagienne, podmokłe lub wyniosłe, strome i klifowe o niewielkim udziale siedlisk przywodnych i o słabej jakości gleb oraz wysokiej eutrofizacji wód, co wymaga uściśleń poprzez badania laboratoryjne. Do powyższej kategorii zaliczono jeziora Zamrzeńskie, Minikowskie, Bysławskie Małe i Wełpińskie.

W tabeli nr 4 określono także chłonność rekreacyjną zbiorników, plaż i siedlisk przywodnych, przyjmując wskaźnik 20 m^2 plaży na osobę w przypadku plaż trawiastych, co winno zapewnić warunki niezbędnego komfortu wypoczynku, oraz zagwarantować ochronę środowiska przyrodniczego /wg Pracy Zbiorowej Instytutu Turystyki 1978 r./. W przypadku plaż piaszczystych - urządzonych, wskaźnik powyższy zredukować można do 10 m^2 plaży na osobę.

Chłonność turystyczno-użytkową powierzchni wodnej jezior dla żeglarstwa oraz pozostałego sprzętu pływającego obliczono przyjmując 4 ha powierzchni wodnej na jedną łódź żaglową, oraz 0,8 ha na jeden kajak, rower wodny czy łódź wiosłową.

Do funkcji sportów żeglarskich nie powinny w zasadzie być typowane jeziora o powierzchni mniejszej niż 100 ha. Powierzchnię akwenu netto dla sportów nawodnych, uzyskujemy po odliczeniu średnio 10 % powierzchni akwenu na kąpieliska, roślinność hydrofilną i płycizny przybrzeżne.

Obliczona wg powyższej metody pojemność rekreacyjna obszaru gminy w odniesieniu do wód powierzchniowych i siedlisk do nich przyległych wynosi 14.750 osób /patrz tab. nr 4/.

Pojemność podaną wyżej skorygować jednak należy uwarunkowaniami naturalnymi stref brzegowych wód, a więc stref plażowo-

kąpieliskowych, które ograniczają chłonność rekreacyjną siedlisk przywodnych do 7660 osób.

Pojemność teoretyczna siedlisk nie związanych z wodami wyraża się liczbą 20850 osób /patrz tab. 5/i /mapa nr 1/, choć nie wydaje się możliwe pełne zagospodarowanie turystyczne tych terenów ze względu na ich niską atrakcyjność turystyczną wynikającą głównie z braku wód powierzchniowych i innych walorów turystycznych /oprócz lasów/ w bliskim sąsiedztwie.

Ponadto, chłonność rekreacyjna gminy uwzględnia pełne zagospodarowanie terenów i obiektów turystycznych w infrastrukturę techniczną neutralizującą wszelkie zanieczyszczenia, zapobiegającą degradowaniu skarp brzegowych wód, wydeptywaniu roślinności, powstawaniu dzikich ścieżek, dróg dojazdu, placów gier i zabaw na nie wyznaczonych terenach przyległych do ośrodka itd. Obliczona tu chłonność wskazuje przede wszystkim na ~~nienaprzekraczalne~~ progi, których nie wolno przekroczyć. Znając predyspozycje fizjograficzne środowiska przyrodniczego, proponować bowiem można najtrafniejsze formy rozwoju turystyki na obszarze gminy.

3.2. Predyspozycje dla rozmaitych form turystyki wodnej

3.2.1. Żeglarstwo

Z zestawionych w tabeli nr 1 naturalnych zbiorników wodnych wynika, że maksymalna powierzchnia jezior na obszarze gminy nie przekracza 70 ha. Największym naturalnym zbiorni-

Tabela nr 5

Tereny siedlisk śródleśnych i przyleśnych przydatne dla celów turystyczno-rekreacyjnych
ze względu na warunki glebowe

Lp.	Nazwa - rejon siedliska	Powierzchnia siedliska w ha	Pojemność Powierzchnia siedliska w osobach po zagospodaro- waniu	Uwagi
1	2	3	4	5
1	Lubiewice	6,0	450	siedlisko śródleśne
2	Lubiewice	30,0	2400	w strefie brzegowej lasu
3	Trutnowo	75,0	6000	" " "
4	Kaczorowo	50,0	4000	zadrzewienia i zakrzaczenia
5	Klonowo	45,0	3600	strefa brzegowa lasu
6	Koźlin	25,0	2000	siedlisko śródleśne
7	Sucha - Przydatki	30,0	2400	strefa brzegowa lasu
	Razem	261,0	20850	

kiem jest jezioro Bysławskie o powierzchni 69,0 ha. Z powyższego wynika, że jeziora występujące w gminie Lubiewo nie posiadają walorów niezbędnych dla uprawiania sportów żeglarskich, choć istnieje oczywiście możliwość pływania żaglówkami po większych jeziorach, takich jak: Bysławskie, Wielkie Suskie, Drzymcimskie.

Cechy sprzyjające sportom żeglarskim posiada jezioro Koronowskie o powierzchni 1190 ha, graniczące z gminą na odcinku ponad 20 km. Szczególnie przydatne cechy żeglarskie występują na zbiorniku w rejonie Zacisza, gdzie jego szerokość przekracza 1 km, stwarzając wyjątkowo korzystną powierzchnię wodną dla żeglarstwa.

Najkorzystniejsze jednak warunki żeglarskie występują w dolnej części zbiornika, na której rozgrywane są regaty żeglarskie /Pieczyska/.

3.2.2. Turystyka kajakowa

Międzynarodowej rangi szlak kajakowy na rzece Brdzie graniczy z gminą na zachodnim jej skraju, choć warunki strefy przybrzeżnej nie sprzyjają poważniejszym inwestycjom związanym z tym szlakiem. W rejonie Sokole Kuźnica położona jest stanica wodna dla uczestników spływów kajakowych szlakiem Brdy.

Zainicjowane przez władze gminy spływy kajakowe na Brdzie z Rudzkiego Mostu do Zamrzenicy, są inicjatywą interesującą, wymagającą jednak odpowiedniego jej zareklamowania. Taka jednolita forma turystyki nie sprzyja jednak szerszemu napływowi turystów z dalszych terenów kraju. Są one raczej atrakcją dla

rekreantów przebywających w ośrodkach wypoczynkowych zlokalizowanych na terenie gminy nad Zalewem Koronowskim a więc w Zamrzenicy, Sokole Kuźnicy czy Wielonku. W przyszłości można by je łączyć z grupami wędrówek pieszych na terenie Borów Tucholskich, co wymaga jednak sprawnej koordynacji w czasie, w natężeniu ruchu i wielkości niezbędnego sprzętu kajakowego.

Promocja powyższej formy turystyki może również być atrakcyjna dla turystów zagranicznych przy ich dłuższych pobytach, np. w hotelu w Teologu lub ośrodkach wypoczynkowych /np. "Pomorzanie"/, które dysponują wysokim standardem technicznym.

Połączenie pobytowej formy wypoczynku z możliwością uprawiania żeglarstwa, wędrówek kajakowych, czy rowerów wodnych, zachęcić może turystów zagranicznych do tej formy wypoczynku.

Obok predyspozycji do uprawiania żeglarstwa i wędrówek kajakowo-łodziowych, zbiornik Koronowski stanowi akwen o rzadko spotykanych wartościach kąpieliskowo-wypoczynkowych, wędkarskich i łowieckich wobec wyjątkowego usytuowania krajobrazowego i otaczającego środowiska naturalnego w niewielkim stopniu zdegradowanego gospodarczą działalnością człowieka. Zwarta szata leśna dominująca w strefach brzegowych zbiornika - głównie bór sosnowy na piaskach sandrowych, stanowi o walorach krajobrazowych i zdrowotnych tego akwenu. Jej wartość ogranicza jednak występowanie siedlisk i polan bezleśnych, które bywają korzystne dla lokalizowania bazy noclegowo-usługowej dla turystyki i wypoczynku.

Przepływające przez gminę inne ciekі omówione w rozdz.

2.1.1. nie nadają się, niestety, do uprawiania turystyki wodnej. Szumionka posiada niewielkie zasoby wodne¹wg badań Woje-

wódzkiego Ośrodka Badań i Kontroli Środowiska w Bydgoszczy, prowadzi wody zanieczyszczone, nie mieszczące się w obowiązujących normach czystości /1990 r./. Także mało zasobne w wodę Bysławska Struga ~~nie~~ i Sucha Struga nie odpowiadają warunkom kajakowej drogi wodnej.

3.2.3. Wędkarstwo

Amatorski połów ryb jest popularną dziedziną spędzania wolnego czasu. Na obszarze gminy Lubiewo trzy jeziora oraz Zbiornik Koronowski posiadają warunki do wędkowania. /Bysławskie - 69,0 ha, Jezioroki - 17,0 ha, Zamrzeńskie - 16,2 ha, Koronowskie graniczące z gminą od zachodu na długości ponad 20 km/.

Szczególnie Jezioro Koronowskie stwarza możliwości wędkarskie o randze krajowej. Występuje tu szereg gatunków ryb co związane jest z rozległością akwenu, systematycznym zarybianiem oraz zmiennością konfiguracji dna. Szczupaki, leszcze, liny, karpie, płocie, okonie oraz wiele innych gatunków szlachetnych ryb żyje w tym zbiorniku. Letni sezon wędkowania z brzegu jezior trwa w okresie od 1 kwietnia do 30 listopada, natomiast sezon zimowy wędkowania spod lodu w okresie występowania bezpiecznej pokrywy lodowej.

Z uwagi na znaczny przepływ Brdy, złodzenie zalewu przy słabych zimach może stwarzać pewne niebezpieczeństwo dla wędkowania spod lodu. Wg Mikulskiego /1965 r./ czas trwania pokrywy lodowej na rzekach w opracowywanym rejonie wynosi przeciętnie 40 dni w roku.

3.3. Uwarunkowania klimatyczne

Uwarunkowania klimatyczne obrazują stan warunków pogodowych na danym obszarze, oddziałujących na organizmy żywe, w tym również i na człowieka. Odczuwalność tych oddziaływań ma istotne znaczenie dla komfortu i efektów wypoczynku.

Warunki pogodowe na terenie Polski charakteryzują się bardzo dużą zmiennością i małą stabilnością, a tylko przy odpowiednich typach pogody możliwe jest uprawianie większości form wypoczynku związanego ze środowiskiem przyrodniczym, szczególnie zaś wodnym.

Obszar gminy Lubiewo charakteryzuje się uwarunkowaniami klimatycznymi typowymi dla strefy Pojezierzy. Ich ocenę przedstawić można poprzez średnią wyników badań prowadzonych w dwu stacjach klimatycznych: w Chojnicach i Toruniu.

Wg danych z powyższych stacji /badania J. Owsiaaka z 1990 r./ turystyczna tak zwana pora ciepła trwa 200 dni od 1.IV do 17.X, w tym turystyczny sezon letni trwa 130 dni: od 6 maja do 12 września.

W okresie turystycznego sezonu letniego na omawianym obszarze występuje 75 do 80 dni szczególnie sprzyjających dla uprawiania turystyki i rekreacji w sezonie letnim, w tym kąpiele słonecznych i wodnych. Okres powyższy trwa na ogół od 20 - 25 VI do 2 września, i nazywany ~~sesta~~ jest również okresem kąpielowym.

Ciepła pora turystyczna Pojezierza posiada warunki wietrzne sprzyjające uprawianiu żeglarstwa i windsurfingu /głównie na zbiorniku Koronowskim/. Jak wynika z wieloletnich badań

1961-1970, prędkości wiatru w m/sek w poszczególnych miesiącach /od kwietnia do października/ dla Pojezierza Pomorskiego kształtują się następująco:

IV - 2,6; V - 2,7; VI - 2,4; VII - 2,3; VIII - 2,4;

IX - 2,4; X - 2,2. Powyższe prędkości wiatru są tylko nieco niższe od strefy brzegowej Bałtyku.

Korzystna dla turystyki pora ciepła charakteryzuje się jednak stosunkowo dużą ilością dni z opadami atmosferycznymi, których nasilenie występuje od maja do września.

Średnia liczba dni z opadami w poszczególnych miesiącach wynosi:

w miesiącu maju - około 14 dni,

w " czerwcu około 10 dni,

w miesiącach lipcu, sierpniu i wrześniu - po 12 dni.

Wysokie temperatury w lecie w strefie pojeziernej stwarzają częste niekorzystne warunki bioklimatyczne w formie tzw. dni parnych, których liczba od maja do września wynosi średnio 15 dni.

Reasumując, warunki klimatyczne w gminie Lubiewo sprzyjają rozwojowi wszystkich form turystyki i rekreacji w określonych przedziałach czasowych w ciągu roku tam, gdzie istnieją predyspozycje fizjograficzne środowiska geograficznego /np. występują akweny przydatne dla żeglarstwa, wędkarstwa, tereny łowieckie itd./.

Z okresem turystycznego sezonu zimowego, który trwa na omawianym terenie 75 dni, a więc przeciętnie od 12 XII do 24 lutego kojarzą się nizinne formy turystyki zimowej, a więc narciarstwo śladowe i kuligi.

Dla uprawiania narciarstwa śladowego i wędrówek narciarskich niezbędna jest warstwa śniegu. Narciarstwo śladowe i kuligi uprawiać można nie w każdym sezonie i to w bardzo krótkim okresie, a mianowicie średnio od 6 do 30 stycznia, raczej w rejonach północnych gminy.

Analizowano możliwości uprawiania sportów bojeowych, które wymagają przekroczenia minimum 5 cm grubości lodu. Zbiornik Koronowski posiada wprawdzie wymaganą powierzchnię jednak jego energetyczna funkcja oraz przepływająca w nim woda rzeki Brdy, nie gwarantują jednolitej i stabilnej tafli lodowej.

3.4. Przydatność lasów dla turystyki i wypoczynku

Przydatność tą oceniano uwzględniając ich korzystne oddziaływanie na organizm człowieka, a zarazem odporność na niszczenie powodowane ruchem turystycznym. Z tych względów za najkorzystniejsze /kat. I/ uznano drzewostany w wyższych grupach wiekowych /powyżej 60 lat/ na siedliskach ^{boru świeżego i boru mieszanego świeżego, niewiele niżej (kat. II)} sklasyfikowano odporniejsze, lecz mniej korzystne, wilgotniejsze i bardziej zacienione siedliska lasowe oraz drzewostany w wieku 40-60 lat. Za niekorzystne do wykorzystania turystycznego /kat. III/ uznano drzewostany młode /do 40 lat/ oraz wykształcone na olsach i siedliskach bagiennych /patrz mapa nr 1/. Siedliska borowe dominują w zachodniej części gminy. W bezpośrednim sąsiedztwie Brdy i Zbiornika Koronowskiego ciągnie się pas boru mieszanego świeżego i lasu mieszanego świeżego, a w głębi lądu przeważa bór świeży. Dość duże powierzchnie leśne wykształcone na siedliskach borowych zaliczone zostały do kategorii I.

Wzdłuż Zbiornika Koronowskiego administracja lasów państwowych wyznaczyła pas leśny przeznaczony do masowego wypoczynku turystycznego. W pasie tym znalazły się wszystkie ośrodki wypoczynkowe i pola biwakowe zlokalizowane nad Zbiornikiem. Negatywnym zjawiskiem jest jednak duży udział młodników, zarówno w lasach przeznaczonych do masowego wypoczynku jak i w ich sąsiedztwie.

W części środkowej i południowo-wschodniej gminy przeważa las mieszany świeży. Duży jest tu udział wyższych kategorii wiekowych, ale z uwagi na rodzaj siedlisk lasy te zaliczone zostały do kat. II. Jedynie na północ od Suchej, gdzie znaczny jest udział boru świeżego, występują dość duże powierzchnie zaliczone do I kategorii przydatności turystycznej.

Generalnie, lasy gminy Lubiewo oceniać trzeba jako przydatne do wykorzystania turystycznego, tym bardziej że najatrakcyjniejsze ich partie położone są w pobliżu największego akwenu jakim jest Zbiornik Koronowski.

Obszar gminy Lubiewo włączony jest do obszarów łowieckich z dużą ilością zwierzyny łownej posiadającej tu dogodne warunki bytowania i rozwoju.

Składają się na to przede wszystkim zwarte połacie leśne Borów Tucholskich, a także powierzchnie wodne za rozległym sztucznym zbiornikiem wodnym na Brdzie, w którym żyje wiele ptactwa wodnego, ryb oraz zwierząt związanych z siedliskami wodno-lądowymi.

Do zwierząt łownych występujących na obszarze gminy należą: jelenie, ~~łośy~~, sarny, dziki, lisy, ~~zające~~, ~~liszki~~.

..., kaczkami, łyski, perkozy, zające, ..., ..
..., ..

Łowiectwo jest ekskluzywną formą rekreacji dla ograniczonej liczby osób, jednak z ekonomicznego punktu widzenia jest formą rekreacji, która może przynieść znaczące efekty gospodarcze.

Jedną z ekologicznie pożądanых form turystyki są "bezkrwawe łowy", czyli tzw. foto-safari, a także fachowo organizowane podglądanie przyrody. Są to formy przyszłościowe, mogące stanowić o atrakcyjności turystycznej gminy.

3.5. Walory krajobrazowe i krajoznawstwo

Podstawową część gminy Lubiewo stanowi mało atrakcyjna krajobrazowo wyspa morenowa otoczona lasami, z tym, że duże obszary tych lasów, głównie w części wschodniej i południowej, wchodzi na teren gminy. Zachodni kompleks leśny dochodzi do północnej części Zbiornika Koronowskiego, tworząc w połączeniu z nim niezwykle atrakcyjną jednostkę krajobrazową.

Jednostką krajobrazową o dość dużych walorach fizjonomicznych jest również rejon z niewielkimi jeziorami i urozmaiconą rzeźbą terenu obejmujący okolice Minikowa, Bysławka i Szumiącej. Liczne dolinki i zagłębienia, szczególnie w rejonie Minikowa, w połączeniu z akwenami i zamykającymi horyzont lasami tworzą krajobraz zachęcający do wędrówek. Podobne walory krajobrazowe posiada niewielki rejon w okolicy Cierplewa.

Pozostała część gminy jest dość monotonna, choć widoczne

ze wszystkich stron kompleksy leśne urozmaicają krajobraz.

Brak jest na obszarze gminy rezerwatów przyrody, występuje natomiast kilka obiektów uznanych przez OZLP za "osobliwości przyrody". Są to przede wszystkim pomnikowe drzewa.

Krajoznawcze walory kulturowe są dość ubogie, chociaż nazwy niektórych wsi wzmiankowane są już na początku XIV w. Najcenniejszym zabytkiem architektury jest barokowy kościół wraz z klasztorem przebudowanym z dworu z XVI w. we wsi Bysławek, która była lokowana w 1389 r., a od początku XVII w. do r. 1821 należała do chełmińskiego klasztoru benedyktynek. Kościół murowany z wieżą został przebudowany w XIX w. Wyposażenie barokowe i rokokowe z XVII i XVIII w. W kaplicy ukrzyżowania Pieta /Matka Boska Chełmińska/ z XVIII w. w srebrnych sukienkach, co może świadczyć o dawnym kulcie. Odpust parafialny przypada w święto Przemieniania Pańskiego. Klasztor w Bysławku zasłużył się w krzewieniu kultury polskiej w okolicy.

Również parafia w Lubiewie była wzmiankowana już w XIV w. Po kolejnych kościołach, obecny kościół św. Mikołaja wybudowany został w XIX w. Jest to kościół neoromański, murowany, trójnawowy z wieżą. W ołtarzu głównym barokowy obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem, w metalowej pozłacanej sukience z XIX w., co również może świadczyć o dawnym kulcie. Odpusty św. Walentego i św. Mikołaja.

Odpusty traktowane być mogą również jako pewien rodzaj atrakcji dla turystów, szczególnie gdy pokrywają się z okresem urlopowym, np. odpust Przemienienia Pańskiego. Neogotycki kościół z lat 1886-88, odnowiony w 1908 r. znajduje się też w Bysławiu.

Z innych zabytków architektury na uwagę zasługują zabytkowe chałupy drewniane w Suchej. Poza tym, budynki z przełomu XIX i XX w., a szczególnie charakterystyczne dla tego rejonu zabudowania z czerwonej cegły kryte dachówką /jak np. w Klonowie/, podlegać powinny ochronie.

Gmina Lubiewo była terenem walk obronnych w 1939 r. Na cmentarzu w Bysławiu jest zbiorowa mogiła żołnierzy armii "Pomorze". Wspólna mogiła 59 żołnierzy poległych w 1939 r., upamiętniona tablicą z 1977 r., znajduje się też w Klonowie.

3.6. Wędrówki turystyczne - istniejące oraz ich potencjalne uwarunkowania

Rozwój wędrówek turystycznych jest jedną z szans wzrostu ruchu turystycznego i związanych z tym korzyści ekonomicznych na obszarze gminy Lubiewo. Obecnie wędrówki turystyczne koncentrują się w rejonie Jeziora Koronowskiego. Dotyczy to wędrówek wodnych, motorowych, kolarskich i pieszych, z tym że natężenie poszczególnych form tych wędrówek nie jest równomierne. Wędrówki lądowe mają przede wszystkim charakter przejazdów docelowych do ośrodków wypoczynkowych.

Sieć szlaków pieszych jest dość gęsta, lecz są one mało uczęszczane, a niewielki ruch na nich koncentruje się głównie w rejonie obiektów turystycznych, wzdłuż Jeziora Koronowskiego. Przyczyny tego należy szukać w braku tradycji wędrowania szlakami nizinnymi w naszym kraju, spowodowanej m. in. brakiem odpowiedniej i dostępnej bazy noclegowej. Odchodzenie od cyklu

turnusowego i większe możliwości korzystania z dotychczasowej bazy zakładowej, może przyczynić się do większego zainteresowania się tą formą wędrówek.

Przez gminę Lubiewo przebiegają 3 szlaki piesze:

- na krótkim odcinku szlak "zielony" - z Nowego Jasińca, przez Wielonek i promem na zachodni brzeg Jeziora Koronowskiego,

- "niebieski" - od promu wzdłuż wschodniego brzegu Jeziora Koronowskiego a od toru kolejowego przez las w kierunku Zamrzenicy, stąd drogą asfaltową do miejscowości Piła Młyn i dalej wzdłuż wschodniego brzegu Brdy,

- "żółty I" - od Nowego Jasińca przez Wymysłowo i Wielonek wzdłuż wschodniego brzegu Jeziora Koronowskiego do Stacji Wodnej Sokole Kuźnica i następnie do Klonowa, skąd prowadzi w kierunku jeziora Wielkie Strzyżyny i do toru kolejowego i dalej w kierunku stacji Pruszcz-Bagienica,

- "żółty II" - przebiegający przez północno-zachodnią część gminy od Cekcyna zachodnim brzegiem jez. Gwiazda, i lewym brzegiem Szumionki i dalej prawym brzegiem Brdy w kierunku Tucholi.

Duże znaczenie ma szlak kajakowy Brdy, którego częścią jest Zbiornik Koronowski /patrz także rozdz. 3.2.2./. Na szlaku tym odbywają się liczne spływy grupowe, w tym również międzynarodowe oraz indywidualne. Dla obsługi tego szlaku zbudowana została stanica wodna w Sokole Kuźnicy. Wyznaczono też kilka pól biwakowych. Obecnie istnieje szansa większego wykorzystania dla obsługi turystyki kajakowej, a także żeglarskiej, istniejących ośrodków zakładowych, które we własnym interesie

powinny się w większym stopniu obsługą tego ruchu zainteresować.

Położenie gminy Lubiewo na trasie dojazdowej do Borów Tucholskich i północnej części Zbiornika Koronowskiego /od drogi Bydgoszcz-Gdańsk/, z możliwościami wybrania kilku wariantów przejazdu, a także dość gęsta sieć dróg utwardzonych na obszarze gminy, stwarzają dość korzystne warunki do rozwoju wędrówek motorowych, konnych i rowerowych. Konieczne jest w związku z tym wprowadzenie odpowiedniego zagospodarowania turystycznego na obszarze całej gminy, a nie tylko w strefie przyległej do Jeziora Koronowskiego.

4. TURYSTYCZNA BAZA NOCLEGOWA

Turystyczną bazę noclegową na obszarze gminy opracowano w oparciu o obowiązujące sprawozdania K-tur 1 z 1990 roku.

Wg tych źródeł na terenie gminy jest:

1 dom wycieczkowy dysponujący	75 miejscami całorocznymi	i 65 miejscami sezonowymi
4 pola biwakowe dysponujące	500 miejscami biwakowymi	
7 ośrodków wczasowych dysponujących	210 miejscami całorocznymi	i 382 miejscami sezonowymi
1 ośrodek wypoczynku świątecznego dysponujący	1240 miejscami biwakowymi	
1 zespół domów letniskowych dysponujący		300 miejscami sezonowymi
1 wieś letniskowa dysponująca		13 miejscami sezonowymi
1 zespół domków wycieczkowych dysponujący		63 miejscami sezonowymi

Razem :	285 miejsc całorocznych
	1608 miejsc sezonowych
	1740 miejsc biwakowych

Łącznie: 3343 miejsc noclegowych

=====

/szczegółowy wykaz - tabela nr 6/

Sezonowe miejsca noclegowe występują głównie w ośrodkach wypoczynkowych należących do przedsiębiorstw i zakładów pracy, a usytuowanych na gruntach OZLP. Turystyczna baza noclegowa gminy Lubiewo związana jest głównie z Jeziorem Koronowskim,

INWENTARYZACJA ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO
wg stanu na dzień 1.I.1991 r.

GMINA LUBIEWO

Nr obie- ktu	Miejscowość	Rodzaj obiektu	Położenie obiektu	Powierzchnia obiektu w ha i ilość miejsc noclegowych			Właściciel obiektu	Informacja dodatkowa	Sposób neutrali- zacji ścieków
				ha	całoro- cznych	sezo- nowych			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Bysław-Teolog	Dom Wycieczkowy	Wysoczyzna Świecka		75	65	WPT "Brda"		szambo-wywóz ściek.
2.	Sokole Kuźnica	Domki Wycieczkowe	Dolina Brdy			63	PTTK-Bydgoszcz		" "
3.	Teolog	Pole biwakowe	Wysoczyzna Świecka	0,15		100	WPT "Brda"	miejsca biwak.	" "
4.	Sokole Kuźnica	" "	Dolina Brdy	0,22		150	PTTK Bydgoszcz	" "	" "
5.	" "	" "	" "	0,20		150	UG Lubiewo-Nadleśn.	" "	" "
7.	Wielonek	Ośrodek Wczasowy	" "			138	CPN - Bydgoszcz		oczyszczalnia biologiczna
8.	Wielonek	" "	" "			25	"Formet" Bydgoszcz	Fa-ka Form Metalowych	szambo - wywóz ścieków
9.	Wielonek	" "	" "			53	"Techma" Bydgoszcz	Przeds. Moder- nizacji Przem. Maszynowego	" "
10.	Zamrzenica	" "	" "			160	"Pomorze" Bydgoszcz	Przeds. Budown. Przemysłowego	" "
11.	Sokole Kuźnica	" "	" "			130	Za-dy Cel.-Pap. "Celuloza" Świecie		" "
12.	Sokole Kuźnica	" "	" "			76	"Polon" Bydgoszcz	Bydg.Z-dy Urzą- dzeń Dezymetrycz.	" "
13.	Zacisze	" "	" "		210	100	Min. Sprawiedliw.	Bydgoszcz	oczyszczalnia biologiczna
14.	Bysław	Ośrodek Wypocz. Świątecznego	Wysoczyzna Świecka			1240	WPT Brda	miejsca biwakowe	szambo- wywóz ścieków
15.	Wielonek	Zespół domów letniskowych	Dolina Brdy	10,0		300	UG Lubiewo		szamba indywi- dualne
16.	Bysław	Wieś letniskowa	Wysoczyzna Świecka			13	WPT Brda		" "
Razem:					285	3063	w tym 1740 miejsc biwakowych		

nad którym zlokalizowane jest 7 dużych ośrodków wczasowych oraz zespół indywidualnych prywatnych domów letniskowych w rejonie Wielonka /patrz mapa nr 1 w skali 1 : 25.000/.

Drugie skupisko bazy noclegowej występuje nad jeziorem Bysławskim w Teologu obejmując 75 miejsc noclegowych całorocznych, 65 miejsc sezonowych i 100 miejsc biwakowych.

Wszystkie obiekty noclegowe, zarówno sezonowe jak i całoroczne, charakteryzują się stosunkowo dobrym stanem technicznym. Są to na ogół domki kempingowe typu Brda, wyposażone w sieć wodociągową i kanalizacyjną.

Ścieki z ośrodków wypoczynkowych, wywożone są pojemnikami asenizacyjnymi na wyznaczone przez gminę wylewiska. Ośrodek CPN oraz MSW wyposażone są we własne oczyszczalnie ścieków.

Stopień wykorzystania bazy noclegowej jest wysoki, a efekty ekonomiczne, jakie Zarząd Gminy z tego tytułu osiąga, wynikają z następujących rocznych stawek podatkowych, wpłacanych na konto Urzędu Gminy:

1 - za korzystanie z budynków mieszkalnych	300	zł/m ²
2 - za korzystanie z budynków gospodarczych	12000	"
3 - za korzystanie z budynków letniskowych	5000	"
4 - za korzystanie z placów, dróg	2	% wartości amortyz.
5 - za korzystanie z gruntów wyk. na działalność gospodarczą	500	zł/m ²
6 - za korzystanie z gruntów letniskowych	50	"
7 - za korzystanie z gruntów na pozostałe cele	20	"

Ponadto właściciele ośrodków wczasowych położonych na terenach lasów państwowych, opłacają dzierżawę roczną na

rzecz OZLP w wysokości 1000 zł/za m² powierzchni działki.

Średniej wielkości ośrodek wczasowy, jakim jest "Techma" z Bydgoszczy posiadający 53 miejsca noclegowe, sezonowe, wzbogaca kasę gminy rocznie o 10 mln zł.

Rozmieszczenie turystycznej bazy noclegowej na obszarze gminy jest nierównomierne /patrz mapa gminy 1 : 25.000/. Istnieją znaczne możliwości lokalizacji obiektów o funkcjach turystyczno-rekreacyjnych związanych z jeziorami oraz na siedliskach nie związanych z wodami /wsie, tereny przyleśne/, na których zgodnie z wcześniej określoną turystyczną pojemnością przyrodniczą, można szukać nowych form rozwoju bazy turystycznej.

5. PERSPEKTYWY ROZWOJU BAZY DLA TURYSTYKI WIEJSKIEJ

5.1. Zbadano, że na terenach wiejskich istnieje możliwość wykorzystania zabudowy mieszkalnej do wynajmu kwater prywatnych na cele czasowo-turystyczne. Taką formą wypoczynku zainteresowani są nie tylko mieszkańcy dużych miast polskich, którzy tradycyjnie od wielu lat przyjeżdżają w rejon Borów Tucholskich, ale również turyści z krajów zachodnio-europejskich. W krajach tych rozwijają się ostatnio różne formy turystyki alternatywnej, stanowiącej przeciwieństwo masowej turystyki komercyjnej. Jedną z takich form jest "turystyka wiejska" /agrarna, agroturystyka/, która polega na pobycie gości w gospodarstwach wiejskich, udziale czasowiczów w życiu gospodarstwa /m. in. nieodpłatna pomoc w pracach polowych lub inwentarskich/, spacerach i wycieczkach konnych po okolicy, zbieraniu grzybów i owoców leśnych, wędkowaniu itd. Turystyka wiejska jest formą podobną do "czasów pod gruszą" dość powszechnych w Borach Tucholskich w minionych latach, jednakże wymaga wyższego standardu oferowanych kwater prywatnych oraz szerszych możliwości korzystania z atrakcji i urządzeń wypoczynkowych. Należą do nich m. in.: baseny kąpielowe, korty tenisowe i stajnie z wozowniami z końmi wierzchowymi i pociągowymi, pola golfowe. Wspomniane obiekty i urządzenia nie są bezwzględnie wymagane w komplecie, jednakże przynajmniej niektóre z nich są konieczne dla przyciągnięcia turystów zachodnich.

Niezbędnym warunkiem organizacji turystyki wiejskiej dla gości z Europy Zachodniej jest istnienie tradycyjnej zabudowy

wiejskiej położonej w specyficznym otoczeniu krajobrazowym.

Cechami tradycyjnej zabudowy jest zarówno architektura budynków jak i rozplanowanie wsi. Architektura powinny charakteryzować wysokie, strome dachy i tradycyjne materiały budowlane /drewno, cegła, kamień/. Dobrze widziane są werandy, balkony i mansardy. Domy te muszą jednak posiadać odpowiedni standard sanitarny /łazienki z ciepłą wodą/.

Rozplanowanie wsi powinno polegać na istnieniu tradycyjnych zagród z podwórzem gospodarkim i ogródkiem przydomowym oraz na pewnej wzajemnej izolacji. Niewskazane są wsie gęsto zabudowane, z budynkami usytuowanymi bezpośrednio wzdłuż ulicy wiejskiej, nie izolowanymi od ruchu ogródkami.

Z uwagi na to, że wczasowicze większość czasu spędzają na spacerach w okolicy wsi, podstawowe znaczenie ma urozmaicenie otaczającego krajobrazu śródpolnego oraz możliwość prowadzenia w okolicy ścieżek spacerowych i tras konnych.

Z punktu widzenia przyszłościowego bardzo istotna jest możliwość urządzenia pól golfowych, która warunkowana jest istnieniem 60-80 ha terenów /najlepiej łąkowych/ o niezłej glebie gwarantującej utrzymanie odpowiedniej jakości murawy.

Generalnie cała okolica powinna być pozbawiona zakładów i obiektów przemysłowych, uciążliwości komunikacyjnych, rolno-spożywczych i usługowych obniżających walory czystego powietrza, estetyczne, akustyczne, zapachowe. Niewskazane dla rozwoju turystyki wiejskiej są duże "zurbanizowane" wsie, bliskość węzłów komunikacyjnych, dróg przelotowych, Państwowych Gospodarstw Rolnych o monokulturowych rozłogach.

Gmina Lubiewo generalnie odpowiada warunkom niezbędnym do zorganizowania turystyki wiejskiej opartej o wynajem kwa-

ter prywatnych. Posiada stosunkowo dobre warunki dojazdu do dalszych regionów Polski i Europy, a jednocześnie wewnątrz gminy istnieje tylko komunikacja lokalna o niewielkim natężeniu ruchu. Brak jest uciążliwych zakładów i obiektów scharakteryzowanych wyżej. Krajobraz gminy charakteryzuje mozaika lasów, łąk i pól uprawnych oraz urozmaicające go jeziora i zróżnicowana rzeźba terenu. Wszystko to sprawia, że w dość dużym stopniu gmina zachowała charakter tradycyjnych obszarów wiejskich, o niskim stopniu uciążliwości dla wypoczynku.

Do cech negatywnych zaliczyć trzeba zanieczyszczenie niektórych jezior oraz brak łatwej ich adaptacji do funkcji rekreacyjnej, obecnie ruchliwej szosy Tuchola-Świecie, zastępowanie tradycyjnych budynków mieszkalnych standardowymi budynkami o nieciekawej architekturze, nie nawiązującej do dawnej zabudowy wiejskiej w tym regionie, a także zagęszczanie budownictwa itp.

Poszczególne wsie gminy Lubiewo posiadają silnie zróżnicowane warunki i scharakteryzowane są poniżej.

5.2. Bysław

Bysław jest dużą wsią /ponad 1500 mieszkańców/, położoną przy ruchliwej szosie, co stanowi cechę niekorzystną. Jednocześnie, ma kąpielisko i bliski ośrodek wypoczynkowy w Teologu oraz dobre wyposażenie usługowe /m.in. karczma "Borowiacka"/, co zdecydowanie podwyższa jego walory, dzięki którym od wielu lat był wsią letniskową. Krajobraz okolic wsi -

poza sąsiedztwem jeziora - jest raczej mało atrakcyjny. Obecnie od paru lat, kwatery prywatne w Bysławiu nie są udostępniane wczasowiczom ^x.

Osobliwością wsi jest jej rozplanowanie polegające na nieregularnej sieci wąskich uliczek w południowej części wsi, jednak zabudowa jest tu zagęszczona, nie ma miejsc nadających się na wypoczynek /ogródki, trawa/, brak też typowych zagród rolniczych.

W przypadku aktywizacji Bysławia jako wsi turystycznej wskazane byłoby wykorzystać w pierwszym rzędzie budynki położone w części południowej, co wymagałoby jednak znacznych działań porządkowych i modernizacyjnych. Dla celów spacerowych i wypoczynkowych można zagospodarować półwysep jeziora Bysławskiego oraz dolinkę i zagłębienia położone pomiędzy jeziorem Bysławskim i Małym Bysławkiem.

Konieczne byłoby także wyeliminowanie bądź zneutralizowanie uciążliwości ze strony obiektów ośrodka maszynowego i spółdzielni produkcyjnej.

5.3. Cierplewo

Cierplewo jest małą wioską /120 mieszkańców/ położoną w jednym z najciekawszych krajobrazowo fragmentów gminy, ponad doliną łączącą jeziora Suskie /Małe i Wielkie/ z Jeziorem Koronowskim.

^x/ wg miejscowych informacji, sprzecznych ze statystyką.

We wsi jest kilka zadbanych domów /m. in.dom, w którym mieści się punkt biblioteczny/, zabudowa jest luźna, sporo sadów i miejsc nadających się do wypoczynku na trawie. Cenną zaletą wsi jest jej całkowita izolacja od jakichkolwiek hałasów i uciążliwości zewnętrznych.

Wieś dysponuje atrakcyjnymi terenami spacerowymi wokół jezior i w rejonie dojścia do Zalewu Koronowskiego /Sucha Młyn/.

Z tych względów można ocenić ją jako spełniającą warunki dla rozwoju turystyki wiejskiej.

5.4. Klonowo

Położenie wsi, liczącej 850 mieszkańców, w monotonnym krajobrazie przy szosie, w odległości kilkuset metrów od linii kolejowej i w sąsiedztwie zabudowań spółdzielni produkcyjnej oraz brak gospodarstw rolnych nie sprzyja rozwojowi turystyki. Jednakże istnienie nowej restauracji i wskazane niżej cechy budownictwa mogą tę ocenę polepszyć. Walorem wsi są malownicze budynki ceglane z wysokimi dachami i gankami, pochodzące z przełomu wieków XIX i XX, zachowane w dobrym stanie /np. budynki nr 12, 14, 17, 24/. Budynki te można wykorzystać na kwatery prywatne, adaptując w tym celu romantyczne poddasza, z oknami skierowanymi na południowy zachód, co stwarza ciekawy układ nasłonecznienia.

Rozwój turystyki wiejskiej w Klonowie wymagałoby uporządkowania części wsi położonej wokół stawku i usunięcia niektó-

rych szpecących i znajdujących się w złym stanie technicznym budynków.

Brak jest możliwości urządzenia ciekawych ścieżek spacerowych w samej wsi i jej najbliższym sąsiedztwie.

5.5. Lubiewo

Stolica gminy jest dużą, o ponad tysięcznej ludności, dobrze zagospodarowaną i wyposażoną w usługi czystą wsią o charakterze zbliżonym do miasteczka. Te cechy aczkolwiek korzystne dla mieszkańców wsi, nie przyciągają turystów, którzy pragną na wsi spokoju, kontaktu z przyrodą, tradycyjnym rolnictwem i zwierzętami, chcą uczestniczyć w zajęciach gospodarskich i żyć w zupełnie innym rytmie niż w mieście. Dlatego nie wydaje się, aby w Lubiewie wskazane było promowanie i organizowanie tego rodzaju wypoczynku. Natomiast tu możnaby zlokalizować biura recepcyjne dla całej gminy /alternatywnie w Bysławiu/ a także ośrodek jeździecki z wypożyczalnią bryczek i powozów. Ośrodek mógłby wykorzystywać okoliczne tereny łąkowo-torfowiskowe w rejonach Kaczorowo-Bruknewo oraz Bagno.

Ponadto, powinna ona stanowić centrum usług handlowych, kulturalnych, częściowo i rozrywkowych - dla wypoczywających w innych miejscowościach turystów, a także bazę zaopatrzeniową dla ośrodków i indywidualnych obiektów turystycznych tam zlokalizowanych.

5.6. Sucha

Wieś średniej wielkości (700 mieszkańców), z nieznacznym wyposażeniem usługowym, znana była dotąd z dużej ilości chat drewnianych, z których 5 zaliczono do znaczących zabytków architektury. Obecnie zachowały się w lepszym stanie 3 chaty, z których jedna położona przy południowym krańcu wsi /nr 54/ może być ewentualnie po poważniejszych zabiegach konserwatorsko-rewaloryzacyjnych wykorzystana na potrzeby turystyki. Wszystkie stare chaty wymagałyby gruntownej modernizacji i estetycznej organizacji otoczenia, co nie byłoby zadaniem łatwym.

Sucha położona jest na przesmyku między jeziorami i zabudowa jest stłoczona na wyżej położonym wale, co powoduje chaos i brak miejsc wypoczynkowych w obrębie gospodarstw nastawionych silnie na hodowlę trzody chlewnej. Mimo przebudowy wielu domów, z których większość posiada łazienki, w Suchej jest dość duże zagęszczenie mieszkań, tak, że zaledwie 3-4 gospodarzy deklaruje pewne rezerwy powierzchni mieszkalnej. W niezłym stanie znajdują się budynki z cegły /nr 1, 15 i 51/, które można wykorzystać podobnie jak w Klonowie /poddasza/.

Okolice wsi charakteryzują się pewną atrakcyjnością krajozrazową, choć od strony wsi dostęp do jeziora jest niemożliwy /trzciną i zarośla olszyny na podłożu bagnistym/, od strony szosy do Lubiewa - nieciekawej /płaski brzeg bez roślinności/.

Reasumując, możliwości rozwoju turystyki wiejskiej w Suchej należy uznać za niższe niż wydawało się to przed dokonaniem analizy.

5.7. Trutnowo

Wieś o zaludnieniu ponad 200-osobowym, położona przy szosie, charakteryzuje się małym zagęszczeniem zabudowy i wykształceniem nieco izolowanych zagród, z pewną ilością zieleni przyzagrodowej.

Posiada szereg dobrze utrzymanych budynków mieszkalnych. Biorąc pod uwagę ciekawe fragmenty krajobrazu łąkowo-leśnego i bliskość lasów, a także niezbyt wielką /ok. 2,5 km/ odległość do jeziora Zaleskiego/ można uznać, że Trutnowo posiada pewne predyspozycje dla rozwoju turystyki wiejskiej.

5.8. Minikowo - wieś średniej wielkości /ponad 400 mieszkańców/ malowniczo położona nad jeziorem, o urozmaiconej rzeźbie okolic. Słabe gleby nie stwarzają dogodnych warunków dla rozwoju rolnictwa, stąd wieś należy do gorzej zabudowanych. Jednocześnie jednak bliskość lasów, Jeziora Koronowskiego i ośrodków nad nim położonych sprawia, że wieś powinna rozwijać funkcje rekreacyjne, w tym również wynajmowanie kwater prywatnych w tradycyjnych zabudowaniach wiejskich.

5.9. Najbardziej interesujące dla turystów zagranicznych byłyby jednak nie całe wsie, w których zawsze znajdują się jakieś elementy niekorzystne, lecz pojedyncze, izolowane zagrody, położone w atrakcyjnym krajobrazowo otoczeniu. Zagrody takie można doprowadzić do stanu pełnej przydatności, tak

aby wszystkie elementy wyposażenia i zagospodarowania odpowiadały wymaganiom gości. Dotyczy to zarówno standardu sanitarno-higienicznego /łazienki z ciepłą wodą/, jak i tradycyjnego charakteru zabudowy, miejsc wypoczynkowych /ogród/ oraz otoczenia, a wreszcie estetyki i dobrego stanu technicznego całości, z najdrobniejszymi szczegółami włącznie.

Jako modelowe wręcz zagrody, wymagające oczywiście uporządkowania i modernizacji w sposób opisany wyżej, można wskazać gospodarstwa położone w lesie /Sucha - Wybudowania nr 125 i "Oaza"/, samotne gospodarstwo przy przystanku PKS "Sucha-Skrzyżowanie na żądanie", pięknie położone nad dolinką strumienia, czy nowo wybudowany duży dom z czerwonym dachem, położony pod lasem w osadzie Bieniek, a także inne w jego sąsiedztwie. Na terenie gminy można znaleźć dużo tego typu gospodarstw, a także leśniczówek i dawnych gajówek. Muszą one odpowiadać warunkom wskazanym wyżej, przy czym o ile wyposażenie wewnętrzne można uzyskać drogą modernizacji, o tyle położenie, charakter zabudowy i otaczającego krajobrazu są dane i trudne do naprawienia. W rezultacie te właśnie czynniki trzeba uznać za ^{cy}decydujące dla możliwości rozwoju turystyki wiejskiej, głównie zagranicznej.

6. PERSPEKTYWY ROZWOJU BAZY TURYSTYCZNEJ NAD JEZIORAMI ORAZ POZA NIMI

Z geograficzno-przyrodniczego punktu widzenia, uwzględniając ochronę środowiska oraz komfort wypoczynku, na obszarze gminy Lubiewo, istnieją znaczne możliwości rozwoju bazy turystycznej i to zarówno w strefach brzegowych, istniejących akwenów, jak i w pewnej mierze na siedliskach nie związanych z wodami.

Liczbowe pułapy tych możliwości ocenionych poprzez chłonność terenów zestawiono w tabeli nr 4 oraz przestrzennie przedstawiono na mapie nr 1 w skali 1 : 25.000, oraz na mapie gleb /mapa nr 2/ w skali 1 : 25.000, a także opisano w rozdz. 3.1.

Do największych potencjalnych możliwości rozwoju bazy turystyczno-rekreacyjnej w strefach brzegowych wód zaliczyć można jeziora Lucimskie, Gwiazda, Wielkie Suskie, Małe Suskie, Drzycimskie oraz Jezioro Koronowskie.

Wobec dużej zwartości szaty leśnej w strefie brzegowej Zalewu Koronowskiego, lokalizowanie tam nowych ośrodków zależne będzie ściśle od zgody przedstawicieli władz leśnictwa i wymaga odrębnych szczegółowych analiz.

Uwzględniając chłonność stref brzegowych wód po ich adaptacji, łączna jednorazowa liczba turystów ^{użytkuj} ~~pragnących~~ kontakt z wodami wynosi maksymalnie 7.600 osób, co przy średnim 2-tygodniowym pobycie daje w sezonie letnim 38,0 do 46,0 tysięcy osób.

Teoretycznie duże możliwości lokalizacyjne urządzeń turystycznych, w tym bazy noclegowej, występują również na obszarach nie związanych bezpośrednio z wodami. Wydzielone siedliska zajmują łącznie 261 ha gruntów o niewielkiej przydatności rolniczej, których łączna jednorazowa maksymalna chłonność po zagospodarowaniu wynosić może ponad 20,0 tys. osób.

Główne skupiska siedlisk poza wodami występują w rejonie Trutnowa /75 ha/, Kaczorowa /50 ha/, Klonowa /45 ha/ oraz w rejonie Lubiewic /30 ha/. Są to na ogół tereny sąsiadujące z lasami oraz tzw. polany śródleśne.

Podane wyżej chłonności stanowią górne progowe granice, które w procesie projektowania wykorzystać należy odpowiednio do funkcjonalnych i kompozycyjnych przesłanek, nie dopuszczających nadmiernych skupisk bazy na określonym terenie, ze względu na utratę izolacji, spokoju i oczekiwanego bliskiego kontaktu z przyrodą.

Poza tym, podaż takich terenów nie odpowiada popytowi - wobec ich niższej atrakcyjności od obszarów przywodnych.

Wyznaczone powierzchnie siedlisk i polan śródleśnych o niskiej przydatności rolniczej gleb predestynowane są między innymi pod lokalizację zespołów indywidualnych domów letniskowych, moteli, zajazdów, domów dla myśliwych, ośrodków jazdy konnej, a także ośrodków wypoczynkowych dla osób starszych - nie zawsze korzystających z kąpielisk, a raczej ze spacerów w cieniu lasów, czy zadrzewionych alei śródpolnych.

Słynące z grzybobrania Bory Tucholskie przyciągać mogą także w okresie późnego lata i jesieni starsze osoby na ogół dysponujące wolnym czasem poza tradycyjnym okresem wakacji

letnich i szczytem sezonu turystycznego.

Ośrodki nie związane z wodami mogłyby również w okresie zimy służyć na zimowiska dla młodzieży szkolnej, z bogatym programem spacerów narciarskich, kuligów, zjazdami na sankach itp.

Warunkiem tej funkcji jest trwała baza noclegowa, to jest dysponująca ogrzewaniem w zimie /w naszym klimacie przydatnym także jesienią/, a więc kosztowniejsza i trudna do pełnego wykorzystania przez cały rok.

Uwzględniając jednak zachowane dotychczas walory turystyczne środowiska naturalnego, niewielkie predyspozycje rolniczej przydatności gleb omawianych terenów, brak industrializacji, gospodarka gminy Lubiewo w swej perspektywie rozwojowej ukierunkowana powinna być niewątpliwie na rozwój turystyki.

7. WNIOSKI ROZWOJOWE DLA GMINY LUBIEWO

Wnioski z opracowania możliwości rozwojowych gminy Lubiewo dotyczą głównie problematyki przestrzennej i geograficznych podstaw tego rozwoju, ale także innych uwarunkowań i zasad, których przestrzeganie gwarantować może postęp w tej dziedzinie.

Przeprowadzone studia potwierdziły wstępną opinię Zarządu Gminy o pełnych predyspozycjach jednostki terytorialnej do rozwoju turystyki, w tym także przyjazdowej turystyki zagranicznej. Świadczy o tym przede wszystkim stan środowiska naturalnego oraz brak elementów zakłócających to środowisko, to jest przemysłu i wielkoobszarowej gospodarki rolnej.

Dla osiągnięcia celu ukształtowania w przyszłości funkcji turystycznej jako jednej z wiodących, bądź wręcz dominującej, funkcji gospodarczej i kulturo-twórczej, absolutnie niezbędną i najważniejszą jest faza rozruchu działań rozwojowych, to jest animacji właściwie ukierunkowanych sił ekonomicznych i organizacyjnych.

7.1. Faza rozruchu działań rozwojowych

Po decyzji Rady Gminy o uznaniu turystyki za wiodącą dziedzinę rozwojową, która ma przynieść znaczne dochody i dobrobyt mieszkańcom, należy podjąć określone, konsekwentne działania.

Warunkiem do wejścia w tę fazę jest:

a/ powszechne zaangażowanie społeczności miejscowej w proces tworzenia przemysłu turystycznego - rozumianego szeroko, jako dziedzina gospodarcza przynosząca dochody oraz jako zjawisko społeczno-kulturowe prowadzące do rozwoju cywilizacyjnego /niezależnie od zagrożeń społecznych, jakie niesie głównie masowa turystyka, a z których to niebezpieczeństw trzeba á priori zdawać sobie sprawę, aby nie dopuścić do ich wystąpienia/;

b/ zaangażowanie środków finansowych oraz pracy ludzkiej dla przygotowania właściwej infrastruktury, organizacji przyjazdów turystycznych, stworzenia możliwości pożądanых form spędzenia czasu w zależności od pogody i upodobań, rozreklamowania istniejących walorów turystycznych;

c/ promocja turystyczna, która jest niezbędna dla spowodowania napływu turystów, szczególnie na obszarach o niższej dostępności komunikacyjnej lub dotąd nie znanych, a która wymaga żmudnych zabiegów organizacyjnych, wydawnictw propagandowych, wejścia do systemów informacyjnych krajowych i międzynarodowych poprzez odpowiednie kontakty, włączenia się w międzynarodowe badania marketingowe w odniesieniu do rynku turystycznego itd.

Ad. a/ Jak wynika z materiałów przygotowanych przez Michigan University dla gmin amerykańskich - problem społecznego aktywnego wkładu w proces uruchomienia rozwoju gminy przez turystykę jest wszędzie jednakowo ważny i uznany za konieczny warunek tego rozwoju ^x.

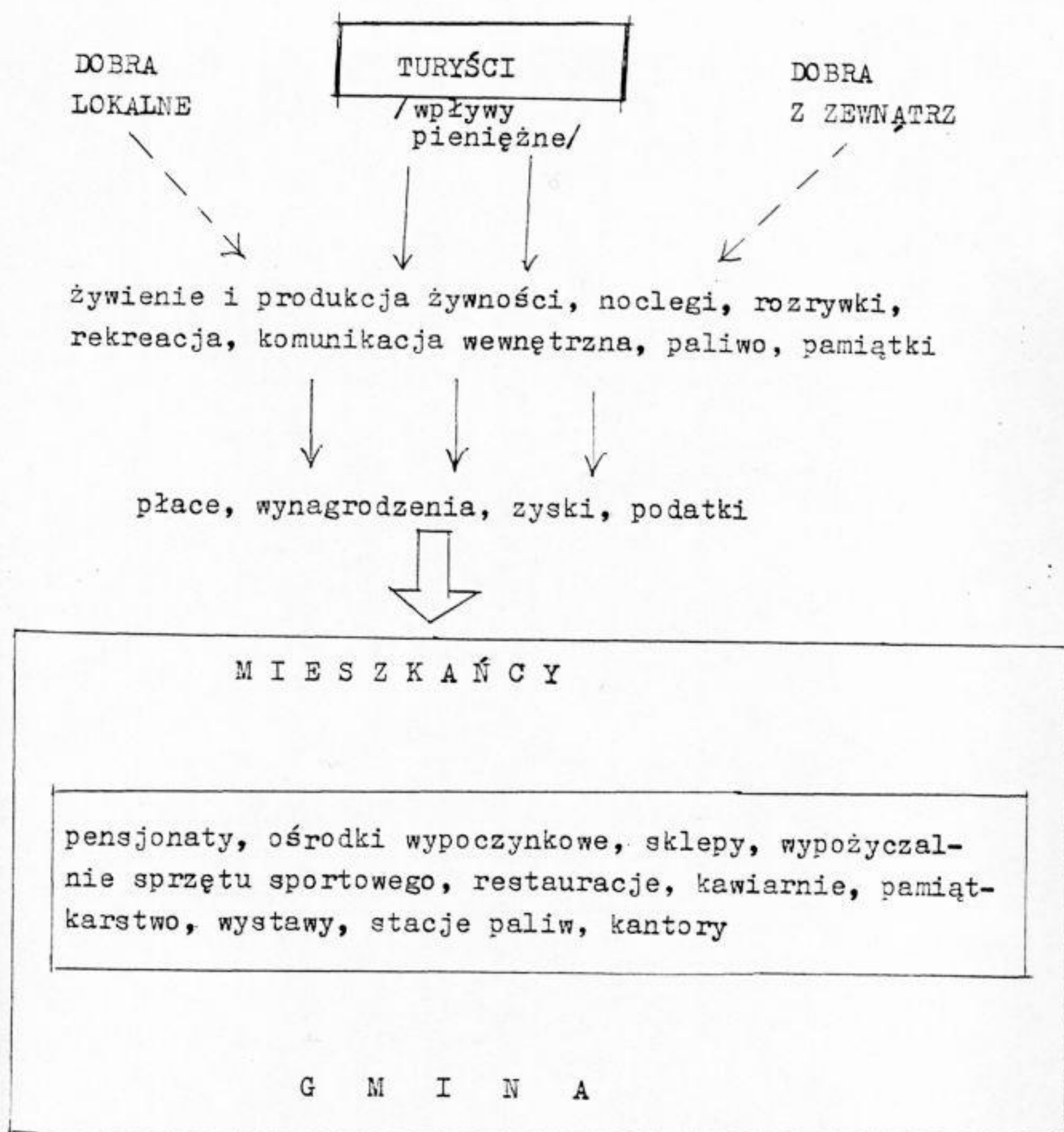
x/ "Tourism and its Significance in Local Developmnet",
Michigan State University, 1986

Bez pełnej, autentycznej akceptacji ludności miejscowej projektu rozwoju turystyki /szczególnie międzynarodowej/ na terenie ich zamieszkania, nie jest możliwy sukces w zakresie podjętych zamierzeń. Dla prawidłowej obsługi turystów jest bowiem konieczne zapewnienie im szerokiej gamy usług, w tym możliwość korzystania z obiektów i urządzeń usług miejscowych, elastyczne dostosowywanie się do ich potrzeb, a nade wszystko gościnność.

Te wymogi muszą być uwzględnione w scenariuszu rozwoju, a zadaniem Zarządu Gminy oraz Rady Gminnej jest stworzenie odpowiedniej atmosfery w kompleksowym podjęciu działań przygotowawczych, w których wiarę w realizację celu trzeba potraktować jako jeden z nadrzędnych warunków.

Ad. b/ Tak jak każdy przemysł, bądź przedsięwzięcie gospodarcze, tak i turystyki nie uda się rozwinąć bez zaangażowania w jej rozruch określonych środków finansowych - zarówno z budżetu gminy, jak i prywatnych źródeł. Środki te, oczywiście - po dobrym przygotowaniu infrastruktury noclegowej, gastronomicznej, komunikacyjnej, rozrywkowo-kulturalnej i po odpowiednich działaniach promocyjno-marketingowych winny się w pełni zwrócić i to w wielokrotnionym wymiarze, poprzez zyski osób i instytucji zatrudnionych w sektorze turystyki, podatki do budżetu gminy i stały rozwój infrastruktury usługowej.

Ilustruje to poniższy schemat:

Zainwestowanie obejmować powinno zarówno restrukturyzację istniejących ośrodków wypoczynkowych, adaptację gospodarstw i domów wiejskich, jak i niektóre nowe inwestycje, w tym także przygotowanie tras wędrówek pieszych, rowerowych, motorowych, konnych, a także przygotowanie kompetentnej kadry turystycznej. Polska kształci w tej chwili w kraju i za gra-

nicą tzw. tour-operators, czyli organizatorów turystyki, hotelarzy, gospodników, pilotów, wycieczki; istnieją też możliwości ich szkolenia w zakresie języków obcych ^{x/}.

Ad. c/ W zakresie promocji zaczynają z trudem przebiegać się zorganizowane formy informacji, w które Gmina Lubiewo musi stopniowo wchodzić, choć, aby promować określone dobra i usługi, trzeba je najpierw stworzyć. Do takich systemów należy komputerowa rejestracja danych o turystyce prowadzona przez Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki /łącznie z Instytutem Turystyki/ w Warszawie, organizacja "Tele-chat" ^{xx} organizowana w województwie bydgoskim przy pomocy funduszy zagranicznych, wydawnictwa COIT-u i innych agend informacji turystycznych, Targi Turystyczne w Poznaniu i inne. Gmina, na wzór innych jednostek samorządowych rozwijających turystykę, musi wyjść na zewnątrz ze swoją reklamą, gdyż jest to kolejny warunek powodzenia przedsięwzięcia.

Jednocześnie, przez wyżej wymienione kanały, a także innymi drogami, poszukiwać trzeba bogatych inwestorów krajowych i zagranicznych dla wsparcia ubogiego kapitału miejscowego.

Wskazane byłoby ułożenie prostego hasła promocyjnego, w którym należałoby podkreślić cechy gminy - wyróżniające ją wśród innych i stanowiące zachętę do przyjazdu. Na przykład: "Spędzajcie urlop w najmniej uprzemysłowionej gminie Polski

x/ Kurs szkolenia pilotów wraz z nauką kilku języków organizuje na przykład Monda Turismo - Esperanto w ramach rocznego "Międzynarodowego Studium Turystycznego" w Bydgoszczy.

xx/ Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy dysponuje danymi.

centralnej" lub "Gmina Lubiewo - największe grzyby w lasach i ryby w jeziorach", "Lubiewo - pierwsza gmina ekologiczna". Oczywiście, hasło takie wymyśleć muszą sami mieszkańcy, ale istotne jest, aby były tam podkreślone cechy "naj -" i aby ten slogan widniał potem na folderach, informatorach, tablicach informacyjnych wokół gminy, przy drogach itd.

Na promocję wydaje się czasem /szczególnie w pierwszych latach uruchamiania turystyki/ ogromne fundusze, co się i tak opłaca.

7.2. Formy bazy noclegowej ruchu turystycznego predestynowane do rozwoju

Niniejsze studium wykazało, że najbardziej sprzyjające formy ruchu turystyki międzynarodowej, a także krajowej, rozwijać można w oparciu o:

- a/ bazę ośrodków wypoczynkowych /obecnie zakładowych/,
- b/ gospodarstwa rolne we wsiach i rozproszone poza nimi,
- c/ szlaki wędrówek krajobrazowych /w tym szlak kajakowy poza granicami gminy - wzdłuż Jeziora Koronowskiego wraz z ciążącymi ku Gminie Lubiewo obiektami obsługi/.

Ad. a/ Dotychczasowa funkcja rekreacji pobytowej w ośrodkach wypoczynkowych będzie prawdopodobnie ulegała modyfikacjom wobec organizacyjnych zmian turystyki socjalnej w zakładach pracy.

Powinna ulec przekształceniu struktura ruchu turystycznego poprzez likwidację cyklu turnusowego i większą elastyczność form i okresu pobytu. Te zmiany powinny kreować model wypoczynku bardziej swobodnego, ruchliwego, powiązanego z różnymi formami spędzania czasu /turystyka wodna, konna, imprezy wyjazdowe itp./Zróżnicowanie form pobytu sprzyja przedłużeniu sezonu turystycznego z 2,5 lub 3-ech miesięcy conajmniej do 4-5-u, a w ośrodkach ogrzewanych - także na okres zimowy.

Wydaje się, że prawidłowa promocja i dobre organizacyjne przygotowanie pobytu, bazujące na lokalnych tradycjach kuchni i pamiątkarstwa, na gościnności i czystości - powinna przynieść duże zainteresowanie gminą ze strony turystów z Europy Zachodniej, np.: Holendrów, Belgów, Duńczyków, Włochów, Niemców.

Oceniając kompleks uwarunkowań przyrodniczo-klimatycznych na obszarze gminy Lubiewo w turystycznej porze ciepłej, możliwy jest rozwój form rekreacji pobytowej jednocześnie wzbogaconej o:

1. Sporty wodne: żeglarstwo, kajakarstwo, pływanie na łodziach, rowerach wodnych, windsurfing, kąpiele wodne i słoneczne,

2. zbieractwo - zioła, grzyby, jagody oraz inne płody leśne,

3. wędkowanie - z łodzi z brzegu jeziora i spod lodu,

4. wycieczki krajoznawcze, piesze ze zwiedzaniem zabytków i pomników przyrody, architektury, przejawów folkloru, zagród wiejskich o charakterystycznym wystroju;

5. fotosafari - fotografowanie zjawisk i obiektów przyrodniczych,

6. wycieczki powozami i pojazdami zaprzęgowymi rolników,

7. jeździectwo i wędrówki konne - w oparciu o istniejące stajnie gospodarstw rolniczych,

8. zawody sportowe - piłkarskie, siatkówki, koszykówki, lekkoatletyczne, tenisa ziemnego i stołowego, golfowe /po ^{urządzeniu} ~~wybudowaniu~~ pól/,

9. udział w zabawach i imprezach folklorystycznych, wystawach sztuki ludowej /pożądana organizacja przez własne zespoły ludowe, kapele, artystów ludowych/, a także spotkania z ciekawymi ludźmi i zespołami spoza rejonu,

10. wyjazdy poza teren gminy /na koncerty, zwiedzanie zabytków/ w dni nie pogodne.

Ponadto, rozwinąć się może wypoczynek w domkach letniskowych, których duży zespół istnieje obecnie w Wielonku, zaś następne zespoły powstawać mogą na obszarach wykazanych na mapie jako predystynowane do rozwoju rekreacji poza strefami przywodnymi, a także przez sprzedawanie, czy wydzierżawienie istniejących chat wiejskich nieopłacalnych dla użytkowania rolniczego, ~~a także~~ gruntów najszabszych klas, na których mieszkańcy większych miast budować mogą swe daczki. Ten proces inwestycyjny poprzedzony być musi również intensywną akcją promocyjną.

Domki letniskowe mogą być także przez część roku wynajmowane turystom z zewnątrz, zaś właściciele winni płacić odpo-

wiednie podatki do budżetu gminy.

Ze specyficznych form budzących zainteresowanie turystów zagranicznych wymienić jeszcze trzeba organizację polowań na terenach łowieckich, co wymaga odpowiedniego zaplecza bazy noclegowej itd.

Z form turystyki o charakterze pół-socjalnym, szczególnie dla dzieci i młodzieży, wymienić trzeba obozy harcerskie i kolonie dla dzieci /na przykład w budynkach szkół lub w ośrodkach wypoczynkowych/, dla których organizacji gmina posiada doskonałe warunki.

Dla efektywności ekonomicznej ważne jest przedłużanie sezonu turystycznego. W gminie Lubiewo sprzyjają temu rozległe tereny lasów /grzybobrania/ oraz możliwość zapewnienia atrakcyjnego spędzania czasu w ośrodkach i na świeżym powietrzu. Oprócz niektórych wymienionych powyżej, dla typowo zimowych form rekreacyjnych należą:

- kuligi saneczkowe z wykorzystaniem koni z gospodarstw wiejskich, nie obciążonych zbytnio pracą w okresie zimowym,
- uprawianie wędkarstwa spod lodu, zarówno na jeziorach Bysławskim i Zamrzeńskim jak i Zbiorniku Koronowskim,
- uprawianie biegów i wędrówek narciarskich oraz pieszych /np. w czasie zimowych młodzieży szkolnej/, zabawy na śniegu.

Przedłużeniu sezonu letniego może także służyć wykorzystanie ośrodków wypoczynkowych zakładowych, a także w Teologu - na potrzeby zjazdów, seminariów, konferencji. Dla tego celu niezbędne jest jednak wyposażenie tych ośrodków w wymagane urządzenia towarzyszące oraz w niezawodne ogrzewanie.

ad. b/ Możliwość wykorzystania gospodarstw rolnych i całych wsi na pensjonaty i kwatery prywatne oceniona była wcześniej /rozdz. 5/, a ich podział wg najważniejszych cech strukturalnych pokazany jest na mapie nr 1.

Mogą one stanowić kanwę różnorodnych form rekreacyjnych, a ich sposób wynajmowania powinien być wpisany do międzynarodowego systemu "Tele-chat".

ad. c/ Wędrówki turystyczne są formą aktywną i przez młodzież oraz przez znaczną część rodzin i osób starszych z krajów zachodnich są preferowane wśród różnych form spędzania wakacji.

Na mapie nr 1 pokazano proponowane przebiegi tras rowerowych, samochodowych i pieszych. Wymagają one uzbrojenia w schroniska turystyczne, pola namiotowe, schrony przeciwdeszczowe, obiekty gastronomiczne, parkingi, wypożyczalnie sprzętu turystycznego, oznaczenia na trasie itd.

W ogólnym opracowaniu rozwojowym nie jest możliwe szczegółowe dopracowanie wyposażenia takich szlaków we wszystkie potrzebne urządzenia, gdyż wymaga to wnikliwych analiz terenowych.

Na mapie wykazano punkty przy trasach kołowych oraz w miejscowościach i na stacjach kolejowych, w których winny znajdować się tablice informacyjne ze wskazaniem przebiegów tras, możliwością noclegów, żywienia itd.

Każda większa inwestycja, bądź każdy zespół urządzeń sieciowych w infrastrukturze turystycznej, stać się może zaczynem wokół którego budować się będzie dalsze elementy rozwojowe.

7.3. Rozwojowe funkcje miejscowości oraz zespołów
ośrodków wypoczynkowych

Obecne zagospodarowanie turystyczne z wyjątkiem Teologa, to wypoczynkowe ośrodki zakładowe koncentrujące się nad Jeziorem Koronowskim oraz stacja wodna w Sokole Kuźnicy i pola namiotowe.

Zakładać trzeba, że dotychczasowy "turnusowy" i odgórnie sterowany system wykorzystania ośrodków wczasowych ulegnie /częściowo już ulega/ zmianie. W związku z tym, oraz w związku z przewidywaną i postulowaną zmianą modelu wypoczynku, wzrośnie rola miejscowości stanowiących bezpośrednie zaplecze ośrodków nadwodnych. Miejscowości te to w pierwszym rzędzie: Minikowo, Klonowo, Cierplewo i Sucha. Dla turystów preferujących inny model wypoczynku i inne zakwaterowanie /w kwaterach prywatnych, pensjonatach, ewentualnych własnych domach letniskowych urządzanych w opuszczonych zagrodach wiejskich/, wsie te stanowić będą miejsce okresowego zamieszkania, a ośrodki nadwodne miejsca wypoczynku nadwodnego oraz bazę do uprawiania turystyki wodnej /wypożyczalnie sprzętu pływającego/. Zakres świadczonych usług dla turystów spoza ośrodków wypoczynkowych może być też poszerzony w miarę posiadanych możliwości o usługi żywieniowe, kulturalne, rozrywkowe, sportowe itp.

Z drugiej strony dążyć trzeba do zwiększenia funkcji usługowej wsi położonych w sąsiedztwie Zbiornika Koronowskiego. Dotyczyć to powinno m. in. usług handlowych, gastronomicznych, rzemieślniczych, kulturalnych, sportowych, informacyjnych, komunikacyjnych i innych zaliczonych do grupy usług turystycz-

nych i paraturystycznych.

Uzasadnione to będzie m. in. lokalizacją większości ośrodków na terenach leśnych, gdzie bardzo utrudnione-lub nawet niemożliwe-jest przejmowanie dalszych terenów pod niektóre usługi rekreacyjne, sportowe, motoryzacyjne itp., w przeciwieństwie do dysponujących większymi możliwościami jednostek osadnictwa wiejskiego. Dotyczyć to będzie m. in. turystyki konnej /jeździeckiej, powozowej, saneczkowej/.

W wyniku ściślejszych związków pomiędzy ośrodkami nadwodnymi i wsiami położonymi na ich zapleczu powstać powinny uzupełniające się zespoły funkcjonalno-przestrzenne świadczące komplementarny zakres usług związanych z turystyką. Tak więc pozostałyby zespoły, w których znalazłyby się następujące ośrodki wypoczynkowe /podano dotychczasową nazwę stanowiącą nazwę gestora/ wraz z następującymi wsiami:

1. OW "Pomorze" i wieś Minikowo, z ewentualnym włączeniem Bysławka.

2. OW Ministerstwa Spraw Wewnętrznych oraz Stanica Wodna PTTK w Sokole Kuźnicy i wieś Klonowo.

3. OW "Polon", "Celuloza", CPN, "Techma", "Formet", kolonia domków letniskowych we Wielonku oraz wsie Cierplewo i Sucha.

Szczególnie ten ostatni zespół, składający się z kilku ośrodków wypoczynkowych, dużej kolonii domków letniskowych i dwu malowniczo położonych wsi powinien wytworzyć pewną uzupełniającą się całość. Na obszarze tym biegną 3 szlaki turystyki pieszej, graniczy z nim szlak wodny Brdy /Zbiornik Koro-

nowski/ oraz znajduje się przeprawa promowa przez Jezioro Koronowskie. Jedne z najsłabszych w skali gminy powiązania komunikacyjne tego zespołu oraz brak w sąsiedztwie większych miejscowości sprawiają, że powinien on być w dużym stopniu samowystarczalny pod kątem urządzeń obsługowych.

Proponuje do szlaków turystycznych /do sprecyzowania na mapie przez znawców terenu/

Część przyległa do Zbiornika Koronowskiego ma bogatą sieć szlaków pieszych, a pozostały obszar gminy nie jest na tyle atrakcyjny, aby tę sieć w najbliższym czasie rozszerzać. Dość dobra sieć dróg utwardzonych i zróżnicowany krajobraz stwarzają natomiast korzystne warunki do rozwoju turystyki motorowej i kolarskiej.

Powinno się odpowiednią reklamą i informacją /szczególnie przy drodze Świecie-Tuchola/ zachęcać turystów do penetrowania obszaru gminy i zatrzymywania się w istniejących obiektach turystycznych. Oprócz przejazdu przez gminę w drodze nad Jezioro Koronowskie, zaproponować można także trasy łączące poszczególne miejscowości, posiadające pewne walory kulturowe i krajobrazowe. Wśród tych miejscowości znaleźć się też powinno Lubiewo, jako przykład dużej, dobrze zagospodarowanej wsi gminnej, oferującej spokój i dobry poziom podstawowych usług.

7.4. Możliwości powiększenia dochodów gminy w przypadku przejęcia zakładowej bazy wczasowej

Ośrodki wczasowe zlokalizowane na terenie gminy, położone na terenach dzierżawionych od lasów państwowych, a więc stanowiących własność skarbu państwa /"CPN", "Formet", "Techma", "Pomorze"/ mogą być skomunalizowane. Co więcej, zgodnie z ustawą o gospodarce gruntami, obiekty zbudowane na działce stanowiącej własność innej osoby niż ich użytkownik, z mocy prawa stanowią właśnie właściciela gruntu. Tym samym, teoretycznie rzecz biorąc, mogłyby one przejść na własność gminy nieodpłatnie. Jednakże, o ile użytkownik działek w dobrej wierze i zgodnie z obowiązującymi przepisami szczegółowymi, zastosowanie takiej procedury jest praktycznie niemożliwe.

Ośrodki "Celulozy" i "Polonii" położone są na własnych działkach.

Aby ocenić możliwość powiększenia dochodów gminy w przypadku przejęcia zakładowej bazy wczasowej /niezależnie od tego, czy dokonanej nieodpłatnie, czy też wykupionej/ należy przeprowadzić skróconą analizę ekonomiczną działania ośrodków. Brak jest do tej pory /wrzesień 1991/ pełnych danych z sezonu 1991 na temat wyników ekonomicznych, trzeba więc wykorzystać dane częściowe.

Koszty prowadzenia wybranych ośrodków /eksploatacja techniczna, wyżywienie wczasowiczów, zatrudnienie personelu itp./ kształtowały się następująco /bez remontów i inwestycji/:

1 - "Polonia" - 62 mln zł /1-sze półrocze/ - preliminarz

200 mln zł

2 -	"Pomorze"	-	600	mln. zł	
3 -	"Formet"	-	46	" "	
4 -	"CPN"	-	210	" "	/7 miesięcy/
Razem:			918	" "	/1.300 mln. zł= przewidywane wydatki za 1991 r./

Podstawowe pozycje kosztów własnych ośrodków czasowych stanowią:

a - energia elektryczna	- Polon	/przewidywania/	60	mln. zł
	- Formet		10	" "
	- CPN	"	80	" "
b - podatki i opłaty dzierżawne	- Polon		5	" "
	- Pomorze		55	" "
	- Formet		25	" "
	- CPN		120	" "

Pozostałe składniki kosztów własnych, przedstawione na przykładzie ośrodka czasowego "Formetu", obejmują /bez wyżywienia/:

wywóz szamba	-	4,05	mln. zł	
" śmieci	-	1,20	" "	
pranie bielizny	-	2,00	" "	
płace personelu	-	6,00	" "	/tylko dozorca/
zakupy sprzętu	-	0,30	" "	
orka gruntu	-	0,04	" "	

Ponadto wszystkie ośrodki wydatkują corocznie znaczne sumy na naprawy, remonty oraz inwestycje. Wydatki te w bieżącym roku wyniosły blisko 1,5 mld zł w przypadku CPN

/budowa systemu p.poż. łącznie z budynkiem agregatorowni i zakupem agregatu/, czy 2,3 mln zł w przypadku "Formetu" /remont tarasu/. Coroczne koszty w tym dziale są trudne, a nawet niemożliwe, do uniknięcia, gdyż ośrodki sezonowe podlegają intensywnemu zużyciu a także w okresie zimowym, kiedy nie są użytkowane i bieżąco konserwowane.

Drugą stroną w bilansie ekonomicznym są dochody z tytułu opłat ~~niszczonych~~ przez wczasowiczów. Pełny koszt pobytu kalkulowany był w sezonie 1991 średnio na poziomie 1,5 mln. zł i wynosił od 1,1 mln. zł /CPN/ do 1,8 mln. zł /Formet/.

Opłata ze strony pracowników, nie uwzględniająca dopłat z zakładowego funduszu socjalnego, stanowi rzeczywisty dochód ośrodka wczasowego. Wynosiła ona w skali roku:

"Polon"	- 350 tys. zł x 76 miejsc x 6 turnusów	= 180 mln zł
"Pomorze"	- 1,5 mln zł x 120 " x 6 "	= 500 " "
"Formet"	- 1,5 " " x 25 " x 5 "	= 190 " "
"CPN"	- 400 tys. zł x 138 " x 5 "	= 280 " "

Z przybliżonego porównania /dane nie są ścisłe/ wynika, że opłaty wczasowiczów nie pokrywają kosztów bieżącego utrzymania ośrodków /za wyjątkiem "Formetu"/, nie licząc koniecznych remontów oraz inwestycji. W przypadku przejęcia ośrodków przez gminę istnieje możliwość pobierania pełnych opłat, które rekompensowałyby koszty własne, jednakże nie ma pewności, czy i w jakiej wysokości zakłady pracy ~~sędziałyby~~ zechciałyby dofinansowywać pobyt w swych pracowników w ośrodku nie stanowiącym własności zakładu. Wymagałoby to raczej zmiany sposobu

dopłat na podmiotową, to znaczy dla pracownika, który sam wybiera sposób i miejsce spędzenia urlopu.

Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że niektóre ośrodki były dotowane z funduszy centralnych /np. "Pomorze" - 200 mln zł, "CPN" - 1,5 mld zł na inwestycje/.

W opisanej sytuacji, przeprowadzone tu wstępne rozeznanie ekonomiczne nie skłania do sugestii, aby podejmować próby przejmowania zakładowej bazy czasowej.

Realne dochody gminy pochodzą aktualnie z podatków i wynoszą: "Celuloza" - 31 mln zł /podatek od nieruchomości za 9 m-cy/

"Pomorze"	- 20	"	"	"	"	za 1991 r./
"CPN"	- 22	"	"	"	"	
"Polon"	- 5	"	"	"	"	
Razem:	78	"	"	"	"	

W przypadku przejęcia przez gminę terenów ośrodków dzierżawionych od lasów państwowych możliwe byłoby zawarcie umów dzierżawnych z gminą i uzyskanie dalszych około stukilkudzieściu milionów dochodów z tego tytułu. Aby zachować taką możliwość na przyszłość, Urząd Gminy nie powinien dopuszczać do kupna terenów ośrodków przez zakłady pracy.

7.5. EKOROZWOJ JAKO POŻĄDANA DROGA ROZWOJU SPRZYJAJĄCA TURYSTYCE

Ocena uwarunkowań proturystycznych w Gminie Lubiewo prowadzi do przedstawionych wyżej wniosków potrzeby uzyskiwania priorytetów dla aktywnych form rekreacji, korzystnych dla zdrowia, związanych z naturą i tradycyjnym /w rozumieniu zachodnim/ rolnictwem.

Zwracając uwagę na ogromną konkurencję między krajami europejskimi w przygotowaniu właściwych form recepcji turystycznej i towarzyszących atrakcji, z drugiej zaś strony na stały wzrost liczby wojażujących turystów /w roku 1991 - ich liczbę na świecie w ruchu międzynarodowym szacuje się na 400 mln, zaś na rok 2000 - przewiduje się wzrost do 650 mln osób/ oraz na zniszczenia środowiska wielu renomowanych dotąd miejsc wypoczynku wakacyjnego, wybranie drogi "ekologicznej" jako kierunku polityki rozwojowej wydaje się wyjątkowo słuszne. W tym bowiem zakresie - w wielu krajach nie ma już obszarów o atrakcyjności równej polskim terenom leśno-pojeziernym, do których należy Gmina Lubiewo.

Obecnie na świecie lansuje się formę "ekorożwoju", tj zintegrowanego i całościowego podejścia do posiadanych zasobów przyrodniczych, kulturowych, społecznych wraz z zachowaniem naturalnego charakteru obszaru, a jednocześnie tworzenia podstaw aktywizacji gospodarczej i cywilizacyjnej opartych o zasady ekologicznej filozofii rozwojowej. Założenia takiej polityki opracowuje się obecnie w Polsce dla tzw "Zielonych Płuc Polski" - 5-u województw /białostockie, łomżyńskie, olsztyńskie, ostrołęckie, suwalskie/, które pragnie się uratować przed zniszczeniem środowiska naturalnego, a jednocześnie wdrożyć tam nowoczesne metody rozwoju gospodarczego, wykorzystującego wartości przyrody dla celów efektywności ekonomicznej. Zasady te równie dobrze, a nawet łatwiej, przyjęte być mogą w polityce naturalnego użytkowania przestrzeni w gminie. Wymaga to jednak daleko idących działań, które z pewnością opłacałyby się w dalszych fazach rozwoju.

Do najważniejszych zadań w polityce lokalnej ekorożwoju należą:

- rolnictwo ekologiczne i produkcja zdrowej żywności /makrobiotyka/ - poprzez stworzenie systemu gwarantującego jakość produktów i ich opłacalność, np przy pomocy stowarzyszenia producentów zdrowej żywności itp;

- ekoturystyka /poprzednio w niniejszym opracowaniu omawiana/, wykorzystująca indywidualne obiekty dla celów recepcyjnych, umożliwiającą niżakłócony cywilizacyjnie kontakt z przyrodą, wprowadzającą

zdrową żywność jako jeden z walorów turystycznych, zaś wymagająca likwidacji agresywnych form turystyki bądź ich wysokiego opodatkowania na rzecz gminy:

- gospodarka leśna z naturalną hodowlą lasu, kontrolą melioracji i chemizacji, wzrostem zalesień - szczególnie drzewostanu mieszanego, wprowadzenie zadrzewień śródpolnych oraz opasek biologicznych wokół jezior;

- działania w zakresie umacniania tożsamości kulturowej, ochrony dóbr kultury materialnej;

- uwzględnienie ekorozwoju w planowaniu zagospodarowania przestrzennego poprzez studia specjalistyczne /krajobrazu, przyrodnicze, kulturowe, turystyczne i inne/;

- wprowadzenie prawidłowych form infrastruktury technicznej pełnego oczyszczenia ścieków, niekonwencjonalnych źródeł energii, telekomunikacji bezprzewodowej itd.;

- priorytetów ochrony krajobrazu naturalnego poprzez kultywowanie go, wprowadzanie zasad ochronnych, studiów krajobrazowych;

- edukacja ekologiczna społeczeństwa: kształtowanie świadomości ekologicznej w programach szkolnych, kształcenie kwalifikowanej kadry turystycznej, rzemieślniczej, proekologiczne szkolenie rolników, ekoszkoly /także dla turystów/, popularyzacja w massmediach.

Wymienione wyżej metody aktywizacji wymagają niewątpliwie wsparcia regionalnego i na szczeblu krajowym, rządowym, a ponadto konsultacji, bądź wzorców, zagranicznych. Jednak zgodnie z decentralizacją i demokratyzacją życia publicznego w obecnej Rzeczypospolitej Polskiej, inicjatywa ekorozwoju wyjść musi od samej gminy, od samorządu terytorialnego, a jej realizacja wymagałaby

wielu zabiegów, zmiany dotychczasowych przyzwyczajen, konsekwencji działania.

7.6. Podstawowe wnioski.

Podrozdziały 7.1. do 7.5, a także niektóre wcześniejsze części pracy zawierają szereg wniosków końcowych, których spełnienie gwarantowałoby rozwój turystyki w gminie.

Studium nie stanowi oczywiście wielobranżowego planu zagospodarowania przestrzennego i dlatego na mapie w skali 1:25.000 wykazano możliwości terenowe zagospodarowania, nie zaś konkretne rozwiązania, które winny należeć każdorazowo do organu decydującego o lokalizacji szczegółowej. Predyspozycje obszarów wykazane na planszy oraz chłonności turystyczne, których nie wolno przekroczyć, zawarte w tabelach, a także proponowane funkcje wsi i rozrzuconych gospodarstw wiejskich- oparte na analizach ich uwarunkowań strukturalnych oraz przebiegi tras turystycznych - istniejących i projektowanych, dają obraz możliwości rozwojowych. **Niezależnie od nich, inicjatywa miejscowych organizatorów turystyki, wnieść może wiele nowych rozwiązań i pomysłów.**

Zagadnieniem, które budzi pewien niepokój jest dostępność komunikacyjna gminy. Co prawda, brak większych węzłów komunikacyjnych na terenie gminy stanowi jej ekologiczny walor, lecz trudności z dojazdem do obszarów turystycznych /oprócz samochodowego przejazdu trasą Tuchola - Swiecie/, nie są zachęcające dla przybywających spoza naszego kraju. W większości diagnoz organizacyjnych i przestrzennych odnoszących się do inwestycji zagranicznych na terenie naszego kraju, łatwa dostępność komunikacyjna i telekomunikacyjna stanowi podstawę rozważań.

Dlatego konieczne w rozwoju turystyki jest silniejsze związanie gminy z Bydgoszczą /z której ekspresem PKP można łatwo

dojechać do Warszawy na lotnisko/, a także unowocześnienie systemu łączności telefonicznej, tak aby turysta zagraniczny mógł porozumieć się ze swoim miejscem zamieszkania.

Jak widać, gmina musi spełnić bardzo wiele warunków, aby czerpać gospodarcze zyski z turystyki. Oprócz wyzwolenia inicjatyw, pomysłów i zapału społeczności lokalnej prowadzenie akcji rozwojowej zależy to także od stopnia pomocy władz wojewódzkich i centralnych, od umiejętności zainteresowania gminą przedstawicielstw zagranicznych i prywatnych inwestorów oraz instytucji zajmujących się promocją turystyczną.

8. WNIOSKI DLA SFERY POLITYKI KRAJOWEJ I REGIONALNEJ W CELU POMOCY GMINIE W ROZWOJU TURYSTYKI

a/ Prowadzenie polityki popierającej ekoturystykę, kreowanie wzorców /a nawet mody/ na turystykę w rejonach o czystym powietrzu i bliskim kontakcie z przyrodą, profilaktyczne ośrodki klimatyczne dla dzieci i młodzieży z regionów zagrożonych ekologicznie;

b/ Regulacje prawne, m.in. w odniesieniu do podatków na rzecz gminy od organizatorów turystyki, stosowanie ulg podatkowych i kredytów dla rozpoczynających działalność w ramach popieranych przez państwo kierunków rozwoju turystyki;

c/ Udzielenie konkretnej pomocy w kształceniu wysoko kwalifikowanych kadr turystycznych, organizowanie praktyk zagranicznych /w porozumieniu ze Wspólnotą Europejską i innymi międzynarodowymi sojusznikami/, udostępnianie informacji o sprawnie działających, przykładowych gminach turystycznych, które mogłyby stanowić wzorce;

d/ Organizowanie promocji turystycznej nowo kreowanych rejonów i miejscowości, stworzenie systemu szerokiej dystrybucji

zagranicznej folderów i informatorów obcojęzycznych, dostosowywanie ich zakresu oraz treści do potrzeb rynku;

e/ Prowadzenie badań marketingowych potencjalnych rynków zachodnich, szybkie wykorzystanie wyników w materiałach promocyjnych i w przekształceniach strukturalnych w turystyce;

f/ Prowadzenie proekologicznej polityki rolnej i leśnej dla ułatwień w przechodzeniu z form konwencjonalnych do ekologicznych, poprzez preferencje fiskalne dla gospodarstw produkujących zdrową żywność, kreowanie rynków zbytu tego typu produktów /także eksport/, kształcenie kadr rolnictwa;

g/ Koordynacja i pomoc w odniesieniu do urządzeń infrastrukturalnych ponadgminnych, np: trasy komunikacji samochodowej, kolejowej, łączność telekomunikacyjna, energetyka itd.;

h/ Koordynacja związków międzygminnych dla ochrony środowiska, w tym rzek, stref zagrożonych ekologicznie itd.;

i/ Opieka konsultacyjna nad gminami deklarującymi akces niekonwencjonalnego rozwoju, w tym turystyki o charakterze ekologicznym, klimatycznym, niemasowym, produkcji zdrowej żywności naturalnej hodowli lasu itd.

9. WYBRANE POZYCJE LITERATURY I MATERIAŁÓW ŹRÓDŁOWYCH

1. Buchwald K., Engelhardt W.: "Kształtowanie krajobrazu a ochrona przyrody", PWRiL, W-wa, 1975
2. "Direct Marketing of Agricultural Products to Tourists", Turystyczna seria informacyjna - zesz. nr 12, Michigan State University, 1986
3. Instytut Geografii PAN: "Katalog jezior Polski", W-wa, 1954
4. Instytut Rybactwa Śródlądowego: "Karty i plany batymetryczne jezior Bysławskiego, Suskiego i Suskiego Małego, Olsztyn, 1961 i 1962
5. Owsiak J.: "Wpływ bioklimatu na użytkowanie i zagospodarowanie rejonów i obszarów turystycznych", Inst. Turystyki, Toruń, 1990, mps
6. "Przestrzenna polityka turystyczna - 1986-1995", Pr. zbior., Inst. Turystyki, W-wa, 1986
7. "Tourism and its Significance in Local Development", Turystyczna seria informacyjna - zesz. nr 1, Michigan State University, 1986
8. "Tourism Planning", Turystyczna seria informacyjna - zesz. nr 2, Michigan State University, 1987
9. Umiński J.: "Bory Tucholskie", Wyd. PTTK "Kraj", W-wa, 1988
10. Wojewódzki Ośrodek Badań i Kontroli Środowiska: "Mapa zanieczyszczenia wód powierzchniowych woj. bydgoskiego w sk. 1:100.000, Bydgoszcz, 1990
11. "Województwo Bydgoskie - Przewodnik", Wyd. Sport i turystyka, W-wa, 1967.
12. "Wskaźniki i normy użytkowania turystycznego obszarów, miejscowości, obiektów i szlaków", Inst. Turystyki, W-wa, 1978
13. "Zagospodarowanie turystyczne rejonu Tucholi - ocena środowiska geograficznego i koncepcja układu przestrzennego", Inst. Turystyki, W-wa, 1976
14. "Założenia polityki regionalnej obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski", wyd. Narodowej Fundacji Ochrony Środowiska, 1990